

Gintautas Zabiela

**VILKYŠKIŲ (OPSTAINIŲ) PILIAKALNIO IR PAPĖDĖS
GYVENVIETĖS (PAGĖGIŲ SAV., VILKYŠKIŲ SEN.) 2008
m. ARCHEOLOGINIŲ TYRINĖJIMŲ ATASKAITA**

Vilnius, 2009

Kultūros paveldo centro Paveldosaugos bibliotekos Dokumentų fondai
Fondo Nr. <u>39</u>
Apyrašo Nr. <u>3172</u>
Apsk. Vien. Nr. <u>3172</u>

TURINYS

IVADAS.....	4
PILIAKALNIO IR PAPĖDĖS GYVENVIETĖS APRAŠYMAS.....	5
ŽVALGYMŲ IR TYRINĖJIMŲ ISTORIJA.....	5
TYRINĖJIMAI.....	7
PILIAKALNIS.....	7
PLOTAS 1.....	7
PLOTAS 1 BENDRA STRATIGRAFIJA	9
PLOTAS 2.....	9
PLOTAS 2 BENDRA STRATIGRAFIJA	11
PLOTAS 3.....	11
PLOTAS 3 BENDRA STRATIGRAFIJA	13
PAPĖDĖS GYVENVIETĖ.....	13
PLOTAS 1.....	13
PLOTAS 1 SIENELIŲ PROFILIAI	14
PLOTAS 2.....	15
ŠURFAS 1.....	15
ŠURFAS 2.....	16
ŠURFAS 3.....	16
ŠURFAS 4.....	16
ŠURFAS 5.....	17
ŠURFAS 6.....	17
ŠURFAS 7.....	17
ŠURFAS 8.....	17
ŠURFAS 9.....	17
ŠURFAS 10.....	18
ŠURFAS 11.....	18
ŠURFAS 12.....	19
ŠURFAS 13.....	19
ŠURFAS 14.....	20
ŠURFAS 15.....	20
ŠURFAS 16.....	20
ŠURFAS 17.....	20
ŠURFAS 18.....	21
ŠURFAS 19.....	21
ŠURFAS 20.....	21
ŠURFAS 21.....	22
ŠURFAS 22.....	22
ŠURFAS 23.....	22
ŠURFAS 24.....	23
ŠURFAS 25.....	23
ŠURFAS 26.....	23
ŠURFAS 27.....	24
ŠURFAS 28.....	25
ŠURFAS 29.....	25
ŠURFAS 30.....	25
ŠURFAS 31.....	26
ŠURFAS 32.....	26
ŠURFAS 33.....	27
ŠURFAS 34.....	27
ŠURFAS 35.....	28
ŠURFAS 36.....	28
ŠURFAS 37.....	28
ŠURFAS 38.....	29
ŠURFAS 39.....	29
ŠURFAS 40.....	29
IŠVADOS	30
RADINIŲ SĄRAŠAS.....	33
PILIAKALNIS.....	33
PLOTAS 1	33
PLOTAS 2	34
PLOTAS 3	34
PAPĖDĖS GYVENVIETĖ.....	34

	3
PLOTAS 1.....	34
ŠURFAS 11	34
ŠURFAS 12	35
ŠURFAS 27	35
ŠURFAS 31	35
ŠURFAS 38	35
ATSITIKTINIAI RADINIAI.....	35
KERAMIKOS SUVESTINĖ LENTELĖ.....	36
PAKRAŠTĖLIAI	51
SIENELĖS	59
DUGNAI.....	106
KERAMIKOS APRAŠYMO LENTELIŲ SUTARTINIAI ŽENKLAI	111
KAULAI.....	112
NEINVENTORINTI DIRBINIAI.....	113
PILIAKALNIS.....	113
PLOTAS 2.....	113
PLOTAS 3.....	113
PAPĖDĖS GYVENVIETĖ.....	113
PLOTAS 1.....	113
ŠURFAS 3.....	113
ŠURFAS 6.....	114
ŠURFAS 10.....	114
ŠURFAS 11.....	114
ŠURFAS 12.....	114
ŠURFAS 13.....	114
ŠURFAS 14.....	114
ŠURFAS 15.....	114
ŠURFAS 18.....	115
ŠURFAS 21.....	115
ŠURFAS 22.....	115
ŠURFAS 23.....	115
ŠURFAS 25.....	115
ŠURFAS 26.....	115
ŠURFAS 27.....	115
ŠURFAS 32.....	116
ŠURFAS 36.....	116
ŠURFAS 38.....	116
ŠURFAS 39.....	116
ŠURFAS 40.....	116
ATSITIKTINIAI RADINIAI.....	116
BRĖŽINIŲ SĄRAŠAS	117
FOTONUOTRAUKŲ SĄRAŠAS	117
PRIEDŲ SĄRAŠAS.....	122
BRĖŽINIAI.....	123
FOTONUOTRAUKOS	136
PRIEDAI	167
ARCHEOLOGINIŲ TYRINĖJIMŲ LEIDIMAS.....	167
ARCHEOLOGINIŲ TYRIMŲ PROGRAMA	168
ARCHEOLOGINIŲ TYRIMŲ PROGRAMOS PAPILDYMAS.....	170
TRUMPI DUOMENYS APIE 2005 M. TYRIMUS.....	171
PAPĖDĖS GYVENVIETĖS RIBŲ TIKSLINIMO PLANAS	172
PAMINKLOSAUGINIAI SIŪLYMAI DĖL PROJEKTO KOREKCIJOS.....	173
RADINIŲ PERDAVIMO AKTAS.....	176

IVADAS

2008 m. liepos mėnesį buvo pradėti ir lapkričio mėnesį pratęsti Vilkyškių piliakalnio ir papėdės gyvenvietės (Pagėgių sav., Vilkyškių sen.) (A508KP2) archeologiniai tyrinėjimai. Šių tyrinėjimų tikslas buvo dvejopas. Vasaros tyrinėjimų metu pagrindinis tikslas buvo Klaipėdos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto III kurso studentų archeologinė praktika. Tyrinėjimams Kultūros paveldo departamentas 2008 m. liepos 2 d. išdavė leidimą Nr.123 (žr. priedus Nr. 1–2). Patys tyrinėjimai vykdyti pagal Kultūros paveldo departamento finansuojamą ardomų archeologijos vertybių tyrimų programą. Darbams vadovavo, vietoje planus sudarinėjo, niveliavo, fotografavo ir metalo detektoriumi „Minelab“ dirbo ataskaitos autorius. Aukščiau bei tyrinėtų vietų padėtis nuiminti tachimetro „SOKIA SET 5“ pagalba, su kuriuo dirbo ataskaitos autorius bei atskiri Klaipėdos universiteto studentai (jie buvo apmokami dirbti šiuo aparatu). Pastarosios aplinkybės pasekoje dalis tyrinėtų vietų koordinatų sumaišius bazinius duomenis liko nuimtos netiksliai, kas gana smarkiai sutrukdė bendro situacinio plano sudarymą. Išanalizavus pirminius duomenis atlikti atitinkami korekciniai perskaičiavimai, po kurių tyrinėtų vietų situacijos planą padarė Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto mokslinis bendradarbis Džiugas Brazaitis. Šio plano parengimą papildomai sunkino ta aplinkybė, kad didesnei papėdės gyvenvietės daliai nėra padarytos topografinės nuotraukos¹, kas šiaip nėra geras dalykas, ypač rengiant piliakalnio tvarkybos projektą. Iš šios padėties teko suktis prie esamos piliakalnio topografinės nuotraukos prijungiant mažiau tikslią ir žymiai grubesnę papėdės teritorijos žemėlapiu iškarpa iš tarybinio laikotarpio topografinio plano masteliu 1:10.000. Liepos mėnesį vykusiai studentų praktikai vadovavo Klaipėdos universiteto dėstytojas archeologas Romas Jarockis, su kuriuo pakaitomis ir vykdyti lauko tyrinėjimų darbai (R. Jarockiui vadovaujant ištirti šurfai 1–10 bei plotas 1 papėdės gyvenvietėje iki 40 cm gylio). Lapkričio mėnesį papildžius tyrinėjimų projektą (žr. priedą Nr.3) kasinėjimai buvo pratęsti. Jų metu ekspedicijoje laborantu dirbo Klaipėdos universiteto magistrantas Žilvinas Čėsna. Tyrinėtų vietų brėžinius braižė Aušra Zabieliene, tyrinėjimų ir radinių nuotraukas ataskaitai parengė Aida Janonytė. Keramiką iki 1365 numerio apdoroto ir aprašė Klaipėdos universiteto archeologijos magistrantas Darius Balsas². Plotų ir šurfų bei kultūrinio sluoksnio profiliai bei šurfų bei struktūrų planai nebraižyti.

¹ Ją 2005 m. prieš pradėdant rengti piliakalnio tvarkymo projektą Rambynio regioninio parko užsakymu padarė Audrius Petrulevičiaus įmonė. Planas saugomas Rambynio regioniniame parke, jo kopija panaudota parengiant tyrinėtų vietų situacijos planą (pav.1).

² Ją tvarkant buvo numeruotos ir smulkios (mažesnės nei 1 cm²) šukės, kurios vėliau lentelėse nebuvo aprašomos, dėl ko iš 1750 numeruotų šukių lentelėse yra aprašyta 1329.

PILIAKALNIO IR PAPĖDĖS GYVENVIETĖS APRAŠYMAS

Vilkyškių (Opstainių) piliakalnis įrengtas aukštumos kyšulyje, Obstės upelio kairiajame krante. Aikštelė trapecinė, pailga Š–P kryptimi, 84 m ilgio, 40 m pločio Š krašte ir 18 m pločio P, 7 m žemesniu P kraštu. Jos Š krašte supiltas 40 m ilgio, 4 m aukščio, 39 m pločio pylimas, už kurio iškastas 9 m pločio, 1 m gylio griovys. Už griovio supiltas antras 0,3 m aukščio, 6,5 m pločio pylimas, už kurio iškastas antras 9 m pločio, 2 m gylio griovys. R aikštelės krašte yra 0,8 m aukščio, 9 m pločio pylimas. PR šlaite yra 3,5 m pločio senojo kelio vieta. Piliakalnio šlaitai statūs, 17–20 m aukščio. Piliakalnis labai apardytas arimų, didžiulis Š pylimas nuskleistas į aikštelės pusę, aikštelės V šonas nugriuvęs. Jis apaugęs lapuočiais medžiais ir krūmais (nuotraukos 1–2).

Į R–PR ir Š nuo piliakalnio, 2 ha plote yra papėdės gyvenvietė, kurioje rasta lygios ir grublėtos keramikos, į V – sukamųjų girnų akmuo. Papėdės gyvenvietės R dalies R kraštas privatizuotas, yra ūkininko Augaičio nuosavybė. Pati papėdės gyvenvietė dirvonuoja, jos P dalis palengva užauga jaunais medeliais ir krūmais (nuotrauka 3).

Piliakalnis ir papėdės gyvenvietė datuojami I tūkst. – XIII a.

ŽVALGYMŲ IR TYRINĖJIMŲ ISTORIJA

Vilkyškių piliakalnis turi pakankamai ilgą ir sudėtingą pažinimo istoriją, kurią 2005 m. išsamiai apžvelgė V. Šimėnas³. Toliau remiantis daugiausia jo tyrimu nurodomos tik pagrindinės pažinimo tendencijos. Piliakalnį pirmasis XIX a. 3 dešimtmetyje paminėjo kartografas Johanas Gvizė (*Guise*) (1796–1861). Padavimus apie jį 1859 m. pateikė ir tuo piliakalnį išpopuliarino mokytojas ir kraštotyrininkas Eduardas Gizevijus (*Gisevius*) (1798–1880). Iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos vokiečių archeologai ir kraštotyrininkai jį vadino Opstainių (*Absteinen*) vardu. Tuo tarpu tarpukaryje prijungus Klaipėdos kraštą prie Lietuvos šios vietos pradėtos sieti su Vilkyškiais. Vardo pakeitimą įtvirtino 1963 m. šiose apylinkėse vykusį žvalgomojo ekspedicija, vadovaujama Adolfo Tautavičiaus (1925–2006). Po jos piliakalnis pradėtas vadinti Vilkyškių vardu⁴. Klaidą 2000 m. pastebėjo Linas Tamulynas⁵. Paskutiniu metu tikrasis piliakalnio pavadinimas (jis yra smarkiai primiršto

³ Šimėnas V. Vilkyškių piliakalnis ir senovės gyvenvietė (A 508KP) (istorinių bei archeologinių duomenų rinkinys). Vilnius, 2005, Šimėnas V. Opstainio piliakalnis ir senovės gyvenvietė (A 507P) (istorinių bei archeologinių duomenų rinkinys), *Atliktų tyrimų (taikomųjų) ataskaitos*, Vilnius, 2005, Rambynų regioninio parko direkcijoje 2007 m. rugpjūčio 25 d. gauta neinventorinta medžiaga (40 puslapių kopija). Dėkoju Rambynų regioninio parko direktorei Dianai Milašauskienei už šios ataskaitos nurodymą.

⁴ Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašas, Vilnius, 1973, p.182 (AR 1110); Lietuvos TSR archeologijos atlasas, Vilnius, 1975, t.II, p.182 (Nr.822).

⁵ Tamulynas L. Klaipėdos krašto XIX a. vid. – XX a. pr. topografiniai žemėlapiai kaip informacijos apie archeologinius objektus šaltinis, *Lietuvos kultūros paveldo kartografiniai tyrimai; raida, būklė, perspektyva*, Vilnius, 2001, p.104–105, 108.

Obstės upelio krante) gražinamas⁶, tačiau kadangi jis į valstybės saugomų archeologijos vertybių sąrašus yra įtrauktas Vilkyškių vardu ir šiuo pavadinimu yra išduotas tyrimų leidimas, šioje ataskaitoje tenka naudoti dvigubą pavadinimą pagal atsiskaitymo už tyrimus reikalavimus pirmuoju rašant šiuo metu esantį jo oficialų pavadinimą.

Piliakalnio papėdės gyvenvietę į PR, R ir Š nuo jo 2005 m. tyrinėjo V. Šimėnas⁷. Tyrimų metu buvo ištirtas bendras 25 m² plotas (24 šurfai⁸), aptiktas iki 1,5 m storio kultūrinis sluoksnis su lipdyta grublėta keramika, molio tinku, datuojamas I tūkst. – II tūkst. pradžia. Obstės dešiniajame krante į PR nuo piliakalnio esančioje papėdės gyvenvietėje ištyrus 5 šurfus (Nr.1–5) kultūrinis sluoksnis su grublėta keramika rastas tik šurfe 5. Obstės kairiajame krante į R nuo piliakalnio esančioje papėdės gyvenvietėje dviem lygiagretėmis eilėmis, viena nuo kitos nutolusiomis per 40 m, ištyrus 11 šurfų (Nr.6–16), visur aptiktas 0,8–1,8 m storio kultūrinis sluoksnis su lipdyta keramika, gyvulių kaulais, molio tinku. Į Š nuo piliakalnio esančioje papėdės gyvenvietėje dviem lygiagretėmis eilėmis, viena nuo kitos nutolusiomis per 20 m, ištyrus 8 šurfus (Nr.17–24) visur, išskyrus šiaurinius šurfus 20 ir 24, rastas nenurodyto storio kultūrinis sluoksnis su lipdyta keramika⁹.

2005 m. pradėtas rengti piliakalnio tvarkymo projektas: padaryta jo toponuotrauka, parengti projektiniai pasiūlymai¹⁰, skaičiuoti galimi archeologinių tyrimų darbai. Pastarieji buvo numatyti žemės judinimo darbų vietose: piliakalnio papėdės gyvenvietėje numatomų tiesti takų vietoje – žvalgomieji tyrimai, į piliakalnį numatomų įrengti laiptų vietoje – pilni tyrimai. Takų ir laiptų tikslios vietos ne kartą keitėsi kaip ir jų vietose numatomų tyrimų apimtys. Prieš 2008 m. archeologinius tyrimus turėtas projektas numatė 2 pėsčiųjų takus link piliakalnio. Pirmasis buvo suprojektuotas Obstės kairiajame krante lauko P pakraščiu pradedant nuo žvyrkelio Vilkyškiai–Šereiklaukis, kur buvo numatyta mašinų stovėjimo aikštelė, iki piliakalnio PR papėdės. Antrasis takas suprojektuotas Obstės dešiniajame krante link čia esančios poilsio aikštelės nuo žvyrkelio Vilkyškiai–Šereiklaukis vedančio keliuko vietoje, toliau Obstės dešiniuoju krantu ir tilteliu per Obstę irgi iki piliakalnio PR

⁶ Almonaitis V., Šiaurės Skalva, Kaunas, 2003, p. 117; Lietuvos piliakalniai. Atlasas, Vilnius, 2005, t.II, p.148–149; Tamulynas L. Opstainių piliakalnis, *Mažosios Lietuvos enciklopedija*, Vilnius, 2006, t.3, p.332–333.

⁷ Šimėnas V. Vilkyškių, Opstainių ir Šereiklaukio piliakalnių gyvenvietės, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2005 metais*, Vilnius, 2006, p.400–402. Archeologinių tyrimų ataskaita 2008 m. tyrinėjimų metu dar buvo neparašyta, duomenys apie 2005 m. tyrimus paimti iš V. Šimėno autoriui atsiųstų trumpų tyrimo duomenų (žr. priedą Nr.4) bei tyrinėtų vietų situacijos plano (jo duomenys panaudoti 2008 m. tyrinėtų vietų situacijos plane pažymint 2005 m. tyrinėtas vietas – žr. pav.1), už ką jam dėkoju.

⁸ Sprendžiant iš tyrinėtų vietų situacijos plano šurfas 5 buvo 2 m² dydžio.

⁹ V. Šimėno autoriui atsiųsta medžiaga (priedas Nr.4) kiek skiriasi nuo pateiktosios Rambyno regioniniam parkui (pastaroji yra nepilna).

¹⁰ Jų autorius inžinierius hidrotechnikas Juozas Lukošius.

papėdės. Laiptai į piliakalnį buvo numatyti piliakalnio P šlaite. Remiantis šiais projektiniais pasiūlymais ir buvo atliekami archeologiniai tyrimai.

TYRINĖJIMAI

2008 m. buvo pradėta tirti Vilkyškių (Opstainių) piliakalnio aikštelės P dalis būsimų laiptų vietoje. Kadangi laiptų projektas numatė juos tvirtinti prie gana tankiai įkasamų polių, o piliakalnio paviršiuje aiškesnio kultūrinio sluoksnio nebuvo matyti, pradžioje numatyta vykdyti tik žvalgomojo pobūdžio archeologinius tyrimus su tikslu įsitikinti ar numatomų įrengti laiptų vietose išvis yra piliakalnio kultūrinis sluoksnis (paviršiuje jo aiškesnių pėdsakų nebuvo matyti, o štai ilgalaikio aikštelės arimo pėdsakai buvo labai aiškūs). Tyrinėjamų chronologinė seka buvo tokia: liepos mėnesį tyrinėta papėdės gyvenvietė – iširtas plotas 1 ir 15 šurfų (praktikos tikslais, tačiau šurfai kasti suprojektuoto takelio nuo žvyrkelio Vilkyškiai–Šereiklaukis link piliakalnio vietoje), lapkričio mėnesį tyrinėtas tiek piliakalnis (plotai 1–3), tiek ir papėdės gyvenvietė (plotas 2 bei šurfai 16–40 – pastarieji tyrinėjimai buvo susiję išimtinai su pasirengimu įgyvendinti piliakalnio sutvarkymo ir pritaikymo turizmui projektą). Lapričio mėnesį tyrimus buvo laikinai nutraukęs iškritęs gausus sniegas, tačiau žemė įšalusi nebuvo, o sniegas per kelias dienas nutirpo. Dėl šios priežasties tyrimai užsitęsė, leidimo galiojimas buvo pratęstas gruodžio mėnesiui (žr. priedą Nr.1). Jie užbaigti gruodžio pirmoje pusėje.

Tyrimų metu neturėta geodezinio reperio, tad planuose nurodomi tik santykiniai aukščiai, matuoti nuo reperio (N55°06'00.5"; E22°07'39.3" – santykinis aukštis 10,77 m), tame tarpe ir papėdės gyvenvietės teritorijoje kastiems šurfams.

PILIAKALNIS

PLOTAS 1

Plotas 1 (N55°05'58.7"; E22°07'31.3") užmatuotas piliakalnio aikštelės P pakraštyje, jos smaigalyje, į Š nuo stataus P šlaito pradžios, 17,5 m į P nuo piliakalnio PV šlaito išgriuvos vidurio (V sienelė), 3 m į V nuo pylimo aikštelės R krašte tęsinio į P ir 2,5 m į Š nuo žymesnio šlaito kritimo į P pusę pradžios (ploto PR kampas) (pav.1)¹¹ (nuotrauka 4). Jis orientuotas statmenai šlaitui, R–V kryptimi, 10x2 m dydžio (20 m²). P1 suskirstytas 1 m² dydžio kvadratais, kurie R–V kryptimi sužymėti skaičiais 1–10, P–Š kryptimi – raidėmis A, B (pav.2). P1 paviršius apkritęs lapais, vos žemėja į V pusę. Jo paviršiaus niveliacijos duomenys pateikiami ploto plane (pav.2). Kv.5B auga 4 cm liepa (pašalinta),

¹¹ Nesant vieno piliakalnio ir papėdės gyvenvietės plano bendras 2008 m. archeologinių tyrimų situacinis planas parengtas susjungiant 2 skirtingus planus: 2005 m. padarytą piliakalnio planą ir tarybinį XX a. 8 dešimtmečio planą masteliu 1:10.000 (lapas C-46-18-B-6-4).

kv.7B ties tiriamo ploto Š riba styro 15 cm skersmens supuvusios lapuočio medžio kelmas (pašalintas). Ploto 1 paviršių patikrinus su metalo detektoriumi kv.1B, 7A 3–5 cm gylyje miškožemyje rasta po smulkią geležinę skeveldrą iš II Pasaulinio karo laikų, kv.10A 20 cm gylyje jau rusvame priemolyje aptikta į kilpą sulenкта geležinė vinis. Velėna nesusidariusi, iškart visame plote iki 20 cm gylio kasamas pilkas miškožemis su medžių šaknimis (nuotrauka 5). Jame jokių radinių nerasta, išskyrus kv.10A 15 cm gylyje ploto P sienelėje aptiktą geležinę keturkampę vinį (vėlyvas XIX a. ar XX a. pradžios dirbinys).

20–40 cm gylyje didžiojoje ploto dalyje dar kasamas pilkas miškožemis, nors vietomis jau pradeda dengtis rusvas molis. Jame jau aptikta pavienių radinių. Kv.3B 35 cm gylyje rastas geležinis **trišakis** (Nr.1) (nuotrauka 143:1), kv.5A 30 cm gylyje – geležinė **skeveldra** (Nr.2) (nuotrauka 143:2).

40–60 cm gylyje žemė rusvėja ir tampa rusvu užpiltu priemoliu ir tik kv.1–2A–B ji gelsvėja ir yra smėlinga (čia jau pasiektas įžemis) (nuotrauka 6). Rusvame priemolyje pasitaiko pavienių radinių. Kv.7B 60 cm gylyje rasta geležinis ledo **spyglys** (Nr.3) (nuotrauka 143:3), kv.3A–B 66 cm gylyje rusvame priesmėlyje – žalvarinė segės **liežuvėlis** (Nr.4) (nuotrauka 143:4), kv.3–4A 50 cm gylyje – žalvarinio lydinio **fragmentas** (Nr.5) (nuotrauka 143:5), kv.9A 30 cm gylyje – smulkus geležinis **narelis** (grandinių šarvų ? grandelės dalis) (Nr.6) (nuotrauka 143:6). Kv.7B 55 cm gylyje rudame molyje virš kultūrinio sluoksnio rasta skeveldra.

60–80 cm gylyje kvadratų B linijoje kasamas tas pats rusvas priemolis, o kvadratų A linijoje labiau į ploto P pakraštį jau dengiasi įžemis. Kv.5B 70 cm gylyje rausvame molyje rasta grublėtos **keramikos** šukė (Nr.1546). Kv.6A–B 70 cm gylyje rausvame molyje rastas geležinės **spynos** fragmentas (Nr.7) (nuotrauka 143:7), kv.8B 90 cm gylyje irgi rausvame molyje – geležinė **vinis** apvalia didele galvute (Nr.8) (nuotrauka 143:8). 80 cm gylyje kv.1–3A–B kasamas gelsvas smėlis, kv.4–9A–B – rudas užpiltas kietokas molis, kv.10A–B tampantis kiek šviesesniu. Kv.8A 70 cm gylyje pilkai rudame molyje rasta geležinė keturkampė **skardelė** su skylute (Nr.10) (nuotrauka 143:10), kv.7A 70 cm gylyje irgi pilkai rudame molyje – geležinis trišakis **kabutis** (Nr.11) (nuotrauka 143:11).

80–100 cm gylyje kv.5–9B žemė darosi labiau pilka. Tai molis su smulkiais degėsiukais (nuotraukos 7–8). Jame rasta krūminių gyvulio **dantų**¹², lipdytos **keramikos** lygiu paviršiumi (Nr.1629–1643). Kv.5–6B 80–90 cm gylyje po užpiltu rudu moliu esančiame kiek labiau pilkame kultūriniame sluoksnyje (irgi molyje) rastas gyvulio **dantis** bei paskirų 7x4x2 – 8x7x5 cm dydžio akmenukų, o taip pat lipdytos **keramikos** lygiu ir

¹² Gyvulių kaulai perduoti prof. dr. L. Daugnorai tyrimams, ataskaitos rengimo metu (2009 m.) šių tyrimų rezultatų dar nebuvo gauta. Dalies kaulų iš papėdės gyvenvietės (plotas 1 ir šurfai iki 15 imtinai) statistika pateikta atskiroje lentelėje ties radinių sąrašu.

grublėtu paviršiais (Nr.1547–1573) (nuotraukos 143, 153). Kv.7B 95 cm gylyje tame pat sluoksnyje 32 cm skersmens plotelyje atkastas lipdyto puodo šukių lizdas (Nr.9). Šukės lizde gulėjo 2–3 sluoksniais, padrikai (nuotraukos 9–11). Jos labai trapios, byra, susiliejusios su aplinkiniu moliu ir jau dalinai į jį pavirtusios. Kiek buvo galima nustatyti, puodas buvo nelygiu paviršiumi. Išliko dugno ir sienelių fragmentai. Puodo išorė šviesiai ruda, vidus tamsiai pilkas. Puodo apatinė dalis atpreparuota jau 100 cm gylyje. Čia šukės guli 22 cm skersmens plotelyje jau ant šviesesnio molio. Apatiniame šukių sluoksnyje buvo dvi didesnės ir viena mažesnė šukė. Pakraštėlio dalis gulėjo briauna į R ir kiek žemiau negu dugno šukės. Susidaro įspūdis, kad puodas sukiožo vietoje. Jis iškart po išėmimo perduotas į Lietuvos nacionalinį muziejų restauravimui. Likusioje ploto dalyje pasiektas žemės – daugumoje rudas molis.

100–120 cm gylyje P1 Š dalyje tiriamas viršuje rusvu moliu užplūktu pilkesnio molingo kultūrinio sluoksnio apačia, o likusioje ploto dalyje jau pasiektas žemės. Kv.6B 100 cm gylyje rudame molyje kartu su kv.5–6A–B aptiktomis gausesnėmis lipdytomis šukėmis (Nr.1574–1622) (nuotrauka 143) rastas geležinio šlako ? fragmentas (Nr.12) (nuotrauka 143:12). Pilkai rudo kultūrinio sluoksnio storis po užplūktu iki 70 cm storio rudo molio sluoksniu siekia iki 30 cm. V pusėje radinių virš žemės beveik nebuvo, išskyrus paskirus kaulus.

Žemės – rausvas ar rudas molis (kv.1A–B kampuose – gelsvas birus smėlis – jis yra vietomis giliau po moliu) pasiektas 45 cm (P1 PR kampe kv.1A) – 120 cm (kv.9B) gylyje (nuotrauka 12).

PLOTO 1 BENDRA STRATIGRAFIJA

Viršuje yra 20 cm (V pusėje) – 40 cm (R pusėje) storio rudai pilkas priemolis – miškožemės – buvęs armuo, po kuriuo yra iki 70 cm (Š dalyje) storio užplūktu pilkai rusvo molio sluoksnis, plonėjantis į P ir R puses. Po šiuo molio sluoksniu yra iki 30 cm storio (Š dalyje) pilkai rudas molis – kultūrinis sluoksnis, gulintis ant žemės – rudo molio ar gelsvo smėlio (pav.2) (nuotraukos 13–20).

PLOTAS 2

Plotas 2 (N55°05'58.2"; E22°07'32.6") kastas 7 m į R nuo P1 PR kampo (kv.1–2B V kraštas), skersai į piliakalnį vedančio gerai matomo seno kelio vietos, 2 m žemiau P1 (pav.1). Plotas orientuotas Š–P kryptimi. Jo dydis 4x2 m (8 m²). P2 suskirstytas 1 m² dydžio kvadratais, kurie Š–P kryptimi sužymėti skaičiais 1–4, V–R kryptimi – raidėmis A, B (pav.3). P2 paviršius per 1 m žemėja PR kryptimi (jo paviršiaus niveliacijos duomenys pateikiami ploto plane) (pav.3), apkritęs lapais (nuotrauka 21).

Nuo paviršiaus iki 20 cm gylio kasamas rusvai pilkas molingas miškožemis be jokių radinių, tik su paskiromis medžių šaknimis, į apačią pereinantis į rudą priemolį (nuotrauka 22). Jam rasta pora smulkių molio tinko gabalėlių bei geležies šlako fragmentas¹³. 20–40 cm gylyje kasamas tas pats rudas priemolis (nuotrauka 23), tik jame jau aptinkama radinių. Kv.3B rastos dvi geležinės skeveldros ir lipdyta šukė (Nr.1646). Kv.4A 40 cm gylyje rasta geležinė diržo **sagtis** (Nr.1) (nuotrauka 143:1). Kv.4A 55 cm gylyje po rudu moliu esančiame pilkame priemolyje rastas geležinis **spyglys** (gal nuo mažo pentino ?) (Nr.2) (nuotrauka 143:2).

40–80 cm gylyje didžiojoje ploto dalyje kasamas rudas molis (nuotraukos 24–25), išskyrus jo Š kraštą, kur apatinėje dalyje prasideda pilkas priesmėlis, kv.3–4A–B kasamas net iki 90 cm gylio. 60–80 cm gylyje pilko priesmėlio sluoksnyje kv.3A rasta iki 10 cm skersmens perdegusių akmenų gabalų, o ploto P sienelėje atkasta 18x8 cm dydžio raudonas granitinis akmuo. Kv.4A 55 cm gylyje rudame molyje yra apie 50 cm skersmens pilkos žemės dėmė, kurioje rasta smulkių degintinių kauliukų. Šioje dėmėje rasti visi 3 perdegę geležiniai dirbiniai, tame tarpe ir geležinė **grandis** (Nr.3) (nuotrauka 143:3). Ši dėmė traktuota kaip *degintinis kapas*¹⁴, esantis kv.3–4A–B 60 cm (R) – 70 cm (V) gylyje į R nuolaidėjančiame piliakalnio kalvos šlaite. Plotelis su degėsiomis (nuo jų molis tapo pilkesniu) užima 170x90 cm dydžio netaisyklingo ovalo formos plotą, pailgą ŠR–PV kryptimi (nuotrauka 26). Jame yra daug labai smulkių perdegusių kauliukų, kuriuos visus preparuojant stengiamasis surinkti ir atiduoti antropologinei analizei. Šio plotelio viršutinėje dalyje rasti ir visi 3 geležiniai perdegę dirbiniai (Nr.1–3). Kv.3–4A padarytas šio kapo pjūvis (nuotrauka 27). Viršuje yra 5 cm storio rusvas molis, maišytas su degėsiomis (storiausias buvo įžemio įdubimuose). Giliau yra įžemis – rausvas molis. Tokiu būdu degintinio kapo tyrinys buvo supiltas tiesiai ant įžemio. Kv.1B 70 cm gylyje rusvame užplūktame molyje aptiktas smulkaus geležinio **žiedelio** fragmentas (Nr.4) (nuotrauka 143:4). Kv.1A 100 cm gylyje po užplūktu moliu pasiektas įžemis – gelsvas smėlis. Kv.1B 100 cm gylyje rasta kriauklelių ir molio tinko ? gabalėlių. Žemė šiame gylyje yra pilkšvai rusvas molis su degėsiukais. Kv.1B 110 cm gylyje atkasta apie 1 m skersmens *duobės* dalis, užplūkta pilkai rusvu moliu. Jos PR dalyje 170 cm gylyje yra 30x17 cm dydžio 30 cm gylio duobelė, irgi užplūkta tokiu pat moliu. Molyje buvo paskirų degėsiukų. Kv.2–3A–B 110 cm gylyje įžemyje – rausvame molyje – atkasta 80x95 cm dydžio netaisyklingos ovalios formos *duobė*, užplūkta pilkai rusvu moliu su degėsiukais, kurioje

¹³ Šių ir kitų atskirai neregistruojamų radinių sąrašas daugumoje atvejų pateikiamas atskirame sąraše ties radinių sąrašau (žr. neregistruotų radinių sąrašas).

¹⁴ Surinkti degintiniai kauliukai perduoti prof. R. Jankauskui. Ataskaitos rengimo metu (2009 m.) šių tyrimų rezultatų dar nebuvo gauta, interpretacijoje vadovaujamosi žodine R. Jankausko informacija (tarp kauliukų jis aiškių žmogaus kaulų nepatiko, tačiau yra pirštikaulių fragmentų).

130 cm gylyje yra 40x55 cm dydžio irgi netaisyklingos ovalo formos 40 cm gylio *duobė* plokščiu dugnu (jame įžemis smėlis), pailga ŠV–PR kryptimi. Duobė panaši į buvusią žvėrelio urvo vietą (ilindimas iš PR). Pirmosios duobės paskirtis neaiški – šlaito išgriuvimas?

Įžemis – gelsvas smėlis (kv.1A–B) arba rudas molis (kv.2–5A–B) P2 pasiektas 60 cm (P krašte) – 170 cm (ŠR krašte, duobės vietoje) gylyje (nuotraukos 28–31).

PLOTO 2 BENDRA STRATIGRAFIJA

Viršuje yra 20 cm (Š pusėje) – 40 cm (P pusėje) storio pilkai rudas priemolis – miškožemis – buvęs armuo, suslinkęs į šlaitą, po kuriuo yra 17 cm (PR kampe) – 90 cm (Š dalyje) storio užplūkto rudo molio sluoksnis, plonėjantis į P ir R puses. Po šiuo molio sluoksniu kv.3–4A–B 55–70 cm gylyje yra iki 5 cm storio rusvo molio, maišyto su degėsiais, sluoksnelis – degintinio kapo užpildas. Po juo bei po užplūkto rudo molio sluoksniu 60 cm (P krašte) – 170 cm (ŠR krašte, duobės vietoje) gylyje pasiektas įžemis – rudas molis ar gelsvas smėlis (kv.1A) (pav.3).

PLOTAS 3

Plotas 3 (N55°05'58.5"; E22°07'32.5") kastas skersai iš ŠR pusės ateinančio ir įkypai į piliakalnio PR šlaitą vedančio senojo kelio vietą, 5 m į R ir 8,7 m į Š nuo P2 ŠR kampo (kv.1A) (kv.1B – P3 PV kampas), jau labiau piliakalnio PR pašlaitėje, jo šlaito apatinėje dalyje (pav.1). P3 dydis 7x2 m (14 m²). Plotas orientuotas V–R kryptimi, suskirstytas 1 m² dydžio kvadratais, kurie V–R kryptimi sužymėti skaičiais 1–7, Š–P kryptimi – raidėmis A, B (pav.4). P3 paviršius beveik tolygiai per 1,5 m nuolaidėja į R pusę (jo paviršiaus niveliacijos duomenys pateikiami ploto plane) (pav.4), apkritęs lapais (nuotrauka 32). Kv.1B auga 2 cm skersmens medelis (pašalintas). Patikrinus paviršių su metalo detektoriumi kv.3B rasta geležinė skeveldra.

Iki 20 cm gylio kasamas rusvai pilkas miškožemis (nuotrauka 33). 20–40 cm gylyje (Š pusėje net 50 cm gylyje) žemė yra purus pilkas kiek smėlingas dirvožemis be radinių (nuotrauka 34), tik kv.6A 35 cm gylyje rastas geležinė tvoros kilpvinė, kv.7B 30 cm gylyje – geležinis plonas keturkampis sukabinimas (abu dirbiniai XX a.). Kv.4B 50 cm gylyje pilkai rusvoje kiek mologoje žemėje rasta geležinė skeveldra ir netoli jos – gyvulio kaulo fragmentas (abu bus iš XX a.).

60–80 cm gylyje kv.1A–B žemė gelsvėja ir šviesėja, darosi labiau smėlinga (nuotrauka 35). Ji šviesėja ir tampa šviesiai ruda ir kituose kvadratuose. Kv.7B 60 cm gylyje rusvai pilkoje žemėje rasta grublėtos keramikos **šukė** (Nr.1700). Kv.6A 60 cm gylyje rasta gyvulio **žandikaulio** dalis. Kv.2B 80 cm gylyje rastas smulkus geležies **šlako**

gabalėlis, kv.6A 80 cm gylyje kitas toks pat **šlako** gabalėlis (kaip atskiri radiniai neregistruoti). Ties ploto V sienoje sluoksniai nesikeičia ir 100 cm gylyje (nuotraukos 36–37).

Kv.1A 105 cm gylyje ties ploto V sienoje gelsvai pilkame priesmėlyje rasta nemaža geležinė **gargažė** (Nr.1) (nuotrauka 143:1). Nuo 80 cm gylio žemė šviesėja ir darosi labiau smėlinga. Joje rasta nedidelė lipdyta **šukė** (Nr.1652) (nuotrauka 153) ir geležies **šlako** gabalėlis. Ties ploto V puse 140 cm gylyje pasiektas įžemis – gelsvas sluoksniuotas smėlis, virš kurio yra pilkai rusvas smėlis su degėsiukais. Kv.5B 110 cm gylyje rasta smulki geležėlė (kaip atskiras radinys neregistruota).

Kv.6B 120 cm gylyje pilkai gelsvame priesmėlyje rasta smulki geležinė įkotė (kaip atskiras radinys neregistruota, nes gali būti iš XX a.). 100–140 cm gylyje sluoksniai plote nesikeičia – ta pati maišyta pilkai gelsva ar rusva žemė (nuotraukos 38–39).

Įžemis – gelsvas smėlis – pasiektas 120 cm (kv.7B – ploto PR kampas) – 200 cm (kv.4B) gylyje (nuotraukos 40, 47). Jame išryškėjo 6 duobės. *Duobė 1* (D1) (kv.1B) atkasta 180 cm gylyje (nuotrauka 41). Ji 70 cm skersmens, 40 cm gylio, plokščiu dugnu, užpildyta pilkai rusvu smėliu su 4 cm storio pilko smėlio sluoksneliu dugne (nuotrauka 42). Kv.1A 185 cm gylyje ir jau kažkiek ploto Š sienoje atkasta *duobė 2* (D2) (nuotrauka 41). Ji 100 cm skersmens (Š–P kryptimi iškasta 80 cm pločio jos dalis), 15 cm gylio, plokščiu dugnu, užpildyta pilkai rusvu smėliu (nuotrauka 43). Kv.2–3A–B 170 cm gylyje atkasta taisyklingos keturkampės formos 120x100 cm dydžio *duobė 3* (D3), pailga ŠR–PV kryptimi. Ji 35–37 cm gylio, plokščiu dugnu, irgi užpildyta pilkai rusvu smėliu (nuotrauka 44). Kv.3–4A–B 200 cm gylyje atkasta *duobė 4* (D4). Ji apvali, 95x90 cm skersmens, 60–65 cm (Š dalyje) gylio, plokščiu dugnu, užpildyta pilkai rusvu smėliu su degėsiukais (nuotrauka 45). Kv.6–7A–B 135 cm įžemyje atkasta *duobė 5* (D5). Ji kiek netaisyklingos apskritimo formos, 80 cm skersmens, paviršiuje labai sunkiai išsiskyrusiais kontūrais, užpildyta rusvu smėliu su pilko smėlio priemaiša (daugiau jo buvo duobės apatinėje dalyje, kuri 30 cm gylyje yra 50 cm skersmens ir 20 cm gylio, V formos pjūvyje). Duobės gylis 50 cm. Joje nieko nerasta. Jos ŠV krašte, kv.6A, viršuje, įžemio lygyje aptiktas 15x14x14 cm dydžio akmuo, gulėjęs jau duobės užpildo apačioje. Duobė galėjo būti smailinto stulpo vieta (jis statytas centre). Į Š nuo šios duobės kv.6–7A yra virš 120 cm skersmens 20 cm gylio plokščiadugnis įdubimas – *duobė ?*, P dalyje nuardytas duobės 5 (D5) ir žemėjančio reljefo, užpildytas rusvu smėliu, vietomis maišytu su pilku smėliu, be radinių, plokščiu dugnu. Gal tai irgi plokščiadugnės duobės dalis? Kv.7B 130 cm gylyje atkasta *duobės 6* (D6) dalis – 100x40 cm dydžio, 100 cm gylio, V formos pjūvyje, užpildyta pilku šviesėjančiu smėliu be radinių (nuotrauka 46). Į dugną 80 cm gylyje vietomis yra gelsvo

smėlio sluoksnelis, dugne iki 10 cm storio pilko smėlio sluoksnelis. Tai bus užsipildžiusios suslinkusiu gruntu šlaito išgriuvos dalis. Įstrižai iš ŠV į PR per tiriamą plotą įžemyje eina senojo kalvos šlaito griova, viršuje užpildyta rusvu priesmėliu, dugne – pilku priesmėliu su degėsiukais.

P3 tyrimų rezultatai rodo, kad čia po žemės dirbimo ir kitokių erozinių procesų metu nuo piliakalnio nuslinkusiais ir jo šlaito aptinėje dalyje susiformavusiais sluoksniais yra išlikusios struktūros (duobės), būdingos papėdės gyvenvietei.

PLOTO 3 BENDRA STRATIGRAFIJA

Viršutinio pilkai rudo priesmėlio sluoksnio storis 40–60 cm, giliau iki 85 cm (Š pusėje) – 130 cm (P pusėje) gylio yra užartas rudas priesmėlis su paskirais labai smulkiais angliukais, po kuriais iš PR į ŠV (310°) eina buvęs šlaito nelygumas, užpildytas pilka su degėsiukais žeme. Šio sluoksnio storis iki 60 cm (P dalyje). P sienelėje jis susideda iš 2 sluoksnių: viršutinio iki 30 cm storio labiau rudo su mažesniu angliukų kiekiu ir apatinio irgi iki 30 cm storio pilkesnio su didesniu angliukų kiekiu. Sluoksnio storis 114 cm. Jame yra iki 7 cm storio gelsvo gryno smėlio neištisinis sluoksnelis, greičiausiai išmestas į buvusį paviršių kasant apvalią duobę. Griova buvo apie 2 m pločio ir 40 cm gylio, gilėjo šlaito pusėn ir atėjo nuo piliakalnio R šlaito dabartinės papėdės. R sienelėje po suartu rudo priesmėliu yra iki 30 cm storio šviesiai rudo smėlio su gelsvu smėliu erozinis sluoksnis, gulintis ant pirminio žemės paviršiaus – iki 10 cm storio pilkesnio priesmėlio (pav.4). (nuotraukos 48–51).

Papildomai su metalo detektoriumi žvalgytas apie 50 m² dydžio plotas piliakalnio aikštelės P krašte ir šlaito viršutinėje dalyje, į P nuo P1. Čia miškožemyje rasta geležinė viela, butelių kamščių, šovinio gilzė, V formos geležinis tvoros vielos prikabinimas bei geležinė skeveldra. Senojo kelio vietoje paviršiuje rasta tik skeveldrų, XX a. vinių, gilzė, vielos gabalėlis, geležinės skardinės dalių (tame tarpe dangtelis su užrašu „Tefteliai“).

Vilkyškių (Opstainių) piliakalnyje 2008 m. ištyrus 3 plotus tyrimai buvo baigti, nes prasidėjo žiema. Jų metu sukauptų duomenų pakanka priimti tolesnius projektinius sprendimus dėl piliakalnio kultūrinio sluoksnio apsaugos ar ištyrimo projektuojamų laiptų į jį vietoje.

PAPĖDĖS GYVENVIETĖ

PLOTAS 1

Plotas 1 (N55°05'59.7"; E22°07'37.9") kastas papėdės gyvenvietės R dalyje, pievoje (pav.1). Plotas sienelėmis orientuotas ŠV–PR (150°–330°) kryptimi, 5x5 m dydžio (25 m²), suskirstytas 1 m² dydžio kvadratais, kurie PV–ŠR kryptimi sužymėti skaičiais 1–5, P–

Š kryptimi – raidėmis A, B, C, D, E (pav.5). P1 paviršius nežymiai (per 40 cm) nuolaidėja į R ir P puses. Jo paviršiaus niveliacijos duomenys pateikiami ploto plane (pav.5). P1 apaugęs žole, kuri prieš tyrinėjimus nušienauta. Velėna tiriamoje vietoje vešli, 5 cm storio.

Iškart po velėna kasamas tamsiai pilkas kultūrinis sluoksnis, tyrimų metu įvardytas kaip horizontas I (nuotrauka 52), kuris iki 25–30 cm gylio yra suardytas ankstesnių arimų metu, tačiau savo spalva niekuo nesiskiria nuo giliau esančio nesuardyto sluoksnio. Jame rasta tik įvairios **keramikos** šukių (Nr.900–956) (nuotraukos 146, 152). Nuo 40 cm gylio plotas tiriamas pagal kvadratus juos kasant šachmatine tvarka sluoksniai iki įžemio ir taip gaunant daugybę sluoksnio pjūvių (jų fiksavimas yra viena iš studentų praktikos dalių) (nuotrauka 53). Tamsiai pilkame kultūriniame sluoksnyje, tyrimų metu įvardytame kaip horizontas II, yra nemažai lipdytos grublėtos ir lygios keramikos **šukių** (Nr.957–1395) (nuotraukos 145–147, 153), truputis molio tinko ir degusių akmenų. Kv.4A 38 cm gylyje pilkoje žemėje rasta molinio **verpstuko** pusė (Nr.1) (nuotrauka 144:1), kv.5D apie 40 cm gylyje – geležinis lazdelinis **smeigtukas** (Nr.2) (nuotrauka 144:2), kv.1B 45 cm gylyje – geležinė **yla** (Nr.3) (nuotrauka 144:3). Kv.4B 40 cm gylyje rastas gyvulio **kaulas**. Kv.5A 45–50 cm gylyje aptikta nuodėgulių ir molio, 55 cm gylyje kvadrato R dalyje rasti dideli gyvulių **kaulai**. Kv.5C 45 cm gylyje rasti didesni gyvulių **kaulai**. 70 cm gylyje po tamsiai pilku kultūriniu sluoksniu pasiektas įžemis – rudas smėlingas sluoksnis. Tai iš esmės jau yra įžemis, tik paveiktas organikos iš kultūrinio sluoksnio difuzijos ir dėl to parudavęs. Jis beveik be radinių, rastos tik kelios keramikos šukės, patekusios į įžemio įdubimus. Tikras įžemis – geltonas smėlis – yra 90 cm gylyje, po iki 20 cm storio rudu smėliu. Įžemis išraižytas augalų šaknų juostelių bei urvinių žvėrelių urvelių. Studentų praktikos tikslais (mokant fiksuoti sluoksnius ir skirti juos nuo įžemio), įžemis skirtinguose kvadratuose buvo kasamas iki 110 cm (kv.4B) – 135 cm (kv.5C) gylio (nuotrauka 54).

PLOTO 1 SIENELIŲ PROFILIAI

Viršuje yra 35 cm (V pusėje) – 70 cm (R pusėje) storio tamsiai pilkas smėlingas dirvožemis – kultūrinis sluoksnis, kuriame ploto R sienelėje 40–45 cm gylyje kv.A–C rasta daugiau kaulų ir šukių. Po kultūriniu sluoksniu yra 20 cm (P pusėje) – 30 cm (irgi P pusėje) storio rudo smėlio difuzinis sluoksnis (jame radinių beveik nėra), po kuriuo visur pasiektas įžemis – geltonas smėlis (vietomis jis kastas iki 135 cm gylio (kv.5A) – iki 60 cm gylio nuo įžemio viršaus) (pav.5) (nuotraukos 55–58).

PLOTAS 2

Plotas 2 (N55°05'57.0"; E22°07'38.7") kastas 4 m į R, 20 m į P ir 10 m į V nuo Opstės upelio dešiniojo kranto stataus šlaito pradžios (ploto Š kraštas), 4,5 m į Š nuo ąžuolų linijos (ploto P kraštas), 12 m į P nuo liepų linijos, per 0,5 m į Š kylančioje dalyje, poilsio aikštelės (kyšulio į Opstės upelio slėnį) centrinėje dalyje, žolėmis apaugusiame dirvone (pav.1) (nuotrauka 59). Plotas 2 orientuotas P–Š kryptimi, 10x2 m (20 m²) dydžio. Jis suskirstytas 1 m² dydžio kvadratais, kurie P–Š kryptimi sužymėti skaičiais 1–10, Š–P kryptimi – raidėmis A, B (pav.6). Kv.2–4A–B yra tarsi koks iškasimas ar išpustymas (iki 30 cm gylio), kv.6A, 9A auga po smulkų krūmelį (pašalinti). Jo paviršiaus niveliacijos duomenys pateikiami ploto plane (pav.6). Nuo paviršiaus iki 15 cm gylio kasamas pilkas smėlingas dirvožemis, po kuriuo kv.6–10A–B yra 20 cm storio rudo į apačią šviesėjančio smėlio sluoksnis (greičiausiai pustymo pasekmė). Po pilku dirvožemiu (kv.1–5A–B) 15 cm gylyje ir rudu smėliu (kv.6–10A–B) 35 cm gylyje pasiektas žemis, kuriame išryškėjo 4 ruda – šviesiai pilku smėliu užpildytos duobės (nuotraukos 60, 63). *Duobė 1* (D1) aptikta kv.1–2A 60 cm gylyje. Ji ovali, 120x75 cm dydžio, stačiais šonais, užpildyta rudu smėliu, peraugusi šaknimis, 40 cm gylio, plokščiu dugnu (nuotrauka 61). Apatinėje iki 15 cm storio duobės užpildo dalyje rudas smėlis yra kiek pilkesnis. Tai bus papėdės gyvenvietės duobė. Kv.6A 50 cm gylyje žemyje aptikta *duobė 2* (D2). Ji 50 cm skersmens, 40 cm gylio, V formos, užpildyta šviesiai pilku (centre) ir tamsiai rudu smėliu. Tai bus seno kelmo vieta. Kv.7–9A–B 60 cm gylyje jau šviesėjančiame žemyje yra 30 cm gylio 250x130 cm dydžio pilkesnio smėlio dėmė plokščiu dugnu – *duobė 3* (D3). Dėmės sienelės beveik stačios. Išsėmus duobę atrodo, kad čia buvo tiesiog į kažkokią įdubą supustytas smėlis. Kv.9–10B 60 cm gylyje atkastas pusapvalio kūgio formos (V formos pjūvyje) *duobės 4* (D4) V dalis. Duobė buvo 110x70 cm dydžio, 40 cm gylio, užpildyta rusvu smėliu (nuotrauka 62). Duobės paskirtis neaiški. Visose 4 duobėse nerasta jokių radinių (nuotrauka 6).

Šurfai 1–30 kasti papėdės gyvenvietės R dalyje, Opstės upelio kairiajame krante. Šurfai 1 m² dydžio, išskyrus 11–13, 23–28, kurie yra 4 m² dydžio.

ŠURFAS 1

Šurfas 1 (N55°06'01.6"; E22°07'44.6") kastas 52 m į PR nuo prie žvyrkelio Vilkyškiai–Šereiklaukis stovinčios rodyklės, nurodančios lankomą objektą – Vilkyškių piliakalnį, 11 m į V nuo šio žvyrkelio V kelkraščio, aukšta žole apaugusiame dirvone (pav.1). Velėna iki 5 cm storio. Po ja yra 30 cm storio šviesiai pilkas priesmėlis, po kuriuo

aptiktas 40 cm storio pilkai rusvas priesmėlis. Po šiuo sluoksniu 75–80 cm gylyje pasiektas įžemis – gelsvas smėlis (nuotrauka 64). Kultūrinio sluoksnio ar radinių šurfe neaptikta.

ŠURFAS 2

Šurfas 2 (N55°06'01.0"; E22°07'44.5") kastas 17,5 m į P nuo Š1, aukšta žole apaugusiame dirvone (pav.1). Velėna iki 5 cm storio. Po ja yra 50–55 cm storio pilkas priesmėlis – buvęs armuo. Jame rastos 2 porceliano šukės, 1 glazūruota ruda glazūra puodo šukė, 2 molinės čerpės fragmentai, plastmasinis skalbinių segtukas. Po pilku priesmėliu 50–52 cm gylyje yra 40–70 cm storio rusvas priesmėlis, kuriame 70–80 cm gylyje buvo degėsių. Po šiuo sluoksniu 90–130 cm gylyje pasiektas įžemis – gelsvas smėlis (nuotrauka 65). Aiškiai identifikuojamo kultūrinio sluoksnio šurfe neaptikta. Panašu, kad gyvenvietės kultūrinis sluoksnis yra suardytas. Armenyje esantys vėlyvi radiniai kilę iš kažkur netoliese buvusios XX a. sodybos ar tiesiog čia išmestos šiukšlės.

ŠURFAS 3

Šurfas 3 (N55°06'00.5"; E22°07'44.3") kastas 17 m į P nuo Š2, aukšta žole apaugusiame dirvone (pav.1). Velėna iki 5 cm storio. Po ja yra 50 cm storio pilkai rudas priesmėlis – buvęs armuo. Jame rasta porceliano šukė, glazūruota ruda glazūra puodo šukė, 3 molinės čerpės fragmentai, degusio medžio gabaliukas, 4 akmenis anglies (antracito) gabaliukai. Po pilkai rudu priesmėliu aptiktas 110–130 cm storio rudas priesmėlis, kuriame 70–80 cm gylyje buvo degėsių. Po šiuo sluoksniu 175–180 cm gylyje pasiektas įžemis – gelsvas smėlis (nuotrauka 66). Aiškaus kultūrinio sluoksnio šurfe neaptikta. Panašu, kad šurfas pataikė į kažkokią natūralią įdubą, vėliua užlygintą žemės darbų metu. Armenyje esantys radiniai kilę iš kažkur netoliese buvusios XX a. sodybos ar tiesiog čia išmestos šiukšlės.

ŠURFAS 4

Šurfas 4 (N55°06'00.0"; E22°07'44.1") kastas 17,5 m į P nuo Š3, aukšta žole apaugusiame dirvone (pav.1). Velėna iki 5 cm storio. Po ja yra 120–130 cm storio pilkai rudas priesmėlis – buvęs armuo. Jame rastos 7 vėlyvos puodų šukės, lango stiklo fragmentas, aliuminio vielos gabalėlis, neiškaus geležinio dirbinio fragmentas, 4 akmenis anglies (antracito) gabaliukai. Po pilkai rudu priesmėliu 135–140 cm gylyje pasiektas įžemis – gelsvas smėlis (nuotrauka 67). Kultūrinio sluoksnio šurfe neaptikta, armenyje esantys radiniai kilę iš kažkur netoliese buvusios XX a. sodybos ar tiesiog čia išmestos šiukšlės.

ŠURFAS 5

Šurfas 5 (N55°05'59.5"; E22°07'43.5") kastas 16,8 m į PV nuo Š4, aukšta žole apaugusiame dirvone (pav.1). Velėna iki 5 cm storio. Po ja yra 40–45 cm storio pilkas priesmėlis – buvęs armuo. Jame rastas plytgalys ir akmens anglies gabaliukas. Po pilku priesmėliu pasiektas įžemis – gelsvas smėlis (nuotrauka 68). Kultūrinio sluoksnio šurfe neaptikta, armenyje esantys radiniai kilę iš kažkur netoliese buvusios XX a. sodybos ar tiesiog čia išmestos šiukšlės.

ŠURFAS 6

Šurfas 6 (N55°05'59.2"; E22°07'43.1") kastas 17 m į PV nuo Š5, aukšta žole apaugusiame dirvone (pav.1). Velėna iki 5 cm storio. Po ja yra 55–60 cm storio pilkas priesmėlis – buvęs armuo. Jame rastos molinės čerpės fragmentas, geležinė vinis, 2 akmens anglies gabalėliai. Po pilku priesmėliu 60 cm gylyje pasiektas įžemis – gelsvas smėlis (nuotrauka 69). Kultūrinio sluoksnio šurfe neaptikta, armenyje esantys radiniai kilę iš kažkur netoliese buvusios XX a. sodybos ar tiesiog čia išmestos šiukšlės.

ŠURFAS 7

Šurfas 7 (N55°05'59.1"; E22°07'42.2") kastas 19 m į PV nuo Š6, aukšta žole apaugusiame dirvone (pav.1). Velėna iki 5 cm storio. Po ja yra 50 cm storio pilkai rudas priesmėlis – buvęs armuo. Jame rastas molinės čerpės fragmentas. Po pilkai rudu priesmėliu 55 cm gylyje pasiektas įžemis – gelsvas smėlis (nuotrauka 70). Kultūrinio sluoksnio šurfe neaptikta, armenyje aptiktas čerpės fragmentas kilęs iš kažkur netoliese buvusios XX a. sodybos.

ŠURFAS 8

Šurfas 8 (N55°05'59.1"; E22°07'41.3") kastas 15,5 m į V nuo Š7, aukšta žole apaugusiame dirvone (pav.1). Velėna iki 5 cm storio. Po ja yra 60 cm storio pilkai rudas priesmėlis, kuriame yra smėlio ir molio intarpų – buvęs armuo. Jame rasta akmens anglies gabaliukas ir porcelianinės lėkštės fragmentas. Po pilkai rudu priesmėliu 65 gylyje pasiektas įžemis – gelsvas smėlis (nuotrauka 71). Kultūrinio sluoksnio šurfe neaptikta, armenyje esantys radiniai kilę iš kažkur netoliese buvusios XX a. sodybos ar tiesiog čia išmestos šiukšlės.

ŠURFAS 9

Šurfas 9 (N55°05'59.2"; E22°07'40.0") kastas 21 m į V nuo Š8, aukšta žole apaugusiame dirvone (pav.1). Velėna iki 5 cm storio. Po ja yra 40–45 cm storio tamsiai pilkas priesmėlis – kultūrinis sluoksnis. Jame rastas tik gyvulio kaulas, asbestinio šiferio

fragmentas, akmens anglies gabalėlis, 2 raudoni plytgaliai. Po kultūriniu sluoksniu 50–55 cm gylyje pasiektas įžemis – gelsvas smėlis su molio intarpais (nuotrauka 72).

ŠURFAS 10

Šurfas 10 (N55°05'59.6"; E22°07'39.3") kastas 18,7 m į ŠV nuo Š9, aukšta žole apaugusiame dirvone (pav.1). Velėna iki 5 cm storio. Po ja yra 35–40 cm storio pilkas priesmėlis – buvęs armuo. Jame rasti 2 skaldyto titnago gabalėliai (ne dirbiniai), 2 akmens anglies gabalėliai, raudonas plytgalys. Po pilku priesmėliu 45–50 cm gylyje pasiektas įžemis – gelsvas smėlis (šurfo nuotrauka nepadaryta). Kultūrinio sluoksnio šurfe neaptikta, armenyje esantys radiniai kilę iš kažkur netoliese buvusios XX a. sodybos ar tiesiog čia išmestos šiukšlės.

ŠURFAS 11

Šurfas 11 (N55°05'59.7"; E22°07'38.5") kastas 16,8 m į ŠV nuo Š10, aukšta žole apaugusiame dirvone (pav.1). Pradžioje jis buvo 1 m² dydžio (nuotrauka 73), tačiau pasiekus 60 cm gylį, šurfas išplėstas R ir P kryptimis iki 2x2 m (4 m²) dydžio. Velėna iki 5 cm storio. Iškart po ja prasideda kultūrinis sluoksnis, radiniai iš kurio fiksuoti atskirais horizontaliais (I–V). Viršutinėje 55 cm storio dalyje jis yra pilkas, su paskiromis **keramikos** šukėmis (Nr.14, 22–27, 30–34). Šio sluoksnio viršutinė iki 40 cm storio dalis yra suardyta ariant (skirtumas gerai matyti R sienelėje), o apatinėje 20 cm storio dalyje žemė yra kiek labiau pilka, su molio tinko trupinėliais, paskirais degėšiais ir akmenimis (nuotrauka 74). Šiame gylyje daugiau lygios ir grublėtos **keramikos** (Nr.35–109) (nuotrauka 149). 60–80 cm gylyje po juo yra labiau peleningas tamsiai pilkas sluoksnis su degėšiais ir degusiais akmenimis. Jame kv.2A 80 cm gylyje rastas geležinis įtvėriamasis **peilis** (Nr.1) (nuotrauka 148:1). Šiame sluoksnyje rasta ir lygios bei grublėtos **keramikos** (Nr.110–158, 160–234) (nuotraukos 149, 150). Po kultūriniu sluoksniu yra iki 15 cm vėl kiek šviesesnis pilkas priesmėlis, pereinantis į rudą smėlį, po kuriuo 95–100 cm gylyje yra 35–45 cm storio rudo smėlio sluoksnis su gausia **keramika** (Nr.225–425, 553–567, 604–735) (nuotraukos 149, 153), kuris 130 cm (Š pusėje) – 140 cm (P pusėje) pereina į įžemį – geltoną smėlį (pav.7) (nuotraukos 75–78), kuriame yra urvinių žvėrelių ir šaknų žymių. Rudo smėlio sluoksnis storėja į P pusę. Rudo smėlio apatinis sluoksnis turi erozijos ar plovimo pėdsakų. P sienelėje peleningas sluoksnis tamsiai pilkas, su degėšiais (šurfo PR kampe 75 cm gylyje nuo žemės paviršiaus yra didesnių iki 10x2 cm dydžio degėsių – paimta radiokarboninei analizei) (nuotrauka 6). Šurfo V sienelėje aptikti du iki 5 cm skersmens degę granitiniai akmenys. Šurfo R sienoje degėšiai ir degę akmenys yra 90 cm ilgyje, V sienoje – 140 cm ilgyje. Panašu, kad šurfas pataikė į pastato vietą.

ŠURFAS 12

Šurfas 12 (N55°05'59.2"; E22°07'37.6") kastas 20 m į PV nuo Š11, aukšta žole apaugusiame dirvone (pav.1). Pradžioje jis buvo 1 m² dydžio (nuotrauka 79), tačiau pasiekus 50 cm gylį dėl šurfe aptiktos duobės jis išplėstas V ir Š kryptimis iki 2x2 m (4 m²) dydžio. Šurfas suskirstytas 1 m² dydžio kvadratais, kurie Š–P kryptimi sužymėti skaičiais 1, 2, V–R kryptimi – raidėmis A, B. Velėna iki 5 cm storio. Po ja yra 35 (P dalyje) – 45 cm (Š dalyje) storio pilkas priesmėlis – buvęs armuo. Jame kv.1B 47 cm gylyje rasta geležinė keturkampė **sagtis** (Nr.1) (nuotrauka 148:2), kitose vietose – 3 lipdytos ir žiestos puodų **šukės** (Nr. 1537–1539), molio tinko gabalėlis, gyvulio **kaulas**, skaldyto titnago gabalas (ne dirbinys), 2 akmenų anglies gabalėliai, keli skaldyti akmenys. Po pilku priesmėliu 40–50 cm pasiektas įžemis – gelsvas smėlis (pav.8) (nuotraukos 83–86). Dėl jame aptiktų duobių šurfas kastas iki 110–155 cm gylio nuo įžemio viršaus. Jame 50–55 cm gylyje kv.1–2A, 1B aptikta *duobė 1* (D1). Ji 130x120 cm dydžio, 120 cm gylio nuo žemės paviršiaus (40 cm – nuo įžemio viršaus), ovalo formos (nuotrauka 80), pusapvalės formos plokščiu dugnu pjūvyje, užpildyta pilka žeme su degėsiais, Š pakraštyje – ir plūktu moliu (nuotrauka 81). Duobės užpilde 70 cm gylyje rastas kaulinis **adiklis** ? (Nr.2) (nuotrauka 148:3), lipdytos **keramikos** (Nr.754–766, 767–778, 788–790, 820–836, 870) (nuotrauka 150), gyvulių **kaulų**, molio tinko, žuvies žvynų. Kv.1B PR kampe įžemyje 45 cm gylyje atsidengė *duobė 2*. Ji apvalios formos, 90 cm skersmens, 80 cm gylio, užpildyta moliu ir degėsiais viršutinėje iki 20 cm storio dalyje bei pilka žeme su stambiais degėsiais ir smėlio intarpais giliau (nuotrauka 82). Į šurfą pakliuvo jos 60x45 cm dydžio kampas. Užpilde rasta gyvulių kaulų. Duobė plokščiu dugnu, jos V sienelė viršuje 42 cm, apačioje – 60 cm (pavirtusi). Duobės gylis nuo įžemio 60–65 cm, nuo viršaus – 110 cm. Š sienelėje įžemyje yra 130 cm pločio 32 cm gylio (80 cm gylio nuo įžemio viršaus) *duobė 3*, viršuje užpildyta 20 cm storio perkastu gelsvu smėliu, o dugne iki 10 cm storio gelsvai pilku smėliu su degėsiais (nuotrauka 83). Duobės dugnas lenktas. V sienelėje 130 cm gylyje nuo paviršiaus ir 85 cm gylyje nuo įžemio viršaus yra 45x30 cm dydžio beveik ovalus užgriuvęs urvinio žvėrelio urvas, užpildytas pilkai rusvu smėliu.

ŠURFAS 13

Šurfas 13 (N55°05'59.0"; E22°07'36.4") kastas 21 m į PV nuo Š12, aukšta žole apaugusiame dirvone (pav.1). Pradžioje jis buvo 1 m² dydžio (nuotrauka 87), tačiau pasiekus įžemį ir jame pasirodžius duobei, šurfas išplėstas Š ir R kryptimis iki 2x2 m (4 m²) dydžio. Šurfas suskirstytas 1 m² dydžio kvadratais, kurie Š–P kryptimi sužymėti skaičiais 1, 2, V–R kryptimi – raidėmis A, B. Velėna iki 5 cm storio. Po ja kasamas 35–40

cm storio pilkai rudo priesmėlio sluoksnis. Jame rastos kelios lipdytų puodų grublėtu paviršiumi **šukės** (Nr.845–850) (nuotrauka 151), anglies gabalėlis, 4 gyvulių **kaulų** fragmentai, geležinė vinis. Po pilkai rudo priesmėlio sluoksniu 40–45 cm gylyje aptiktas 15–20 cm storio tamsiai pilkos spalvos kultūrinis sluoksnis su degėisiais. Įžemis (gelsvas smėlis) pasiektas 40–45 cm gylyje nuo žemės paviršiaus (pav.9). Jame kv.2A aptikta *duobė 1* (D1). Padarius jos pjūvį paaiškėjo, kad duobė ovali, 130x110 cm dydžio, kiek pailga Š–P kryptimi (nuotrauka 88), užpildyta rudu priesmėliu, vietomis maišytu su degėisiais, plokščiu dugnu, vos 15 cm gylio (nuotrauka 89). Joje rasta grublėtos **keramikos** (Nr.869–889) (nuotrauka 151). Greta buvo netaisyklingos formos 40x35 cm dydžio degėsinga dėmė – *duobė 2* (nuotrauka 90). Padarius jos pjūvį paaiškėjo, kad tai yra čia seniau augusio medžio kelmo vieta (nuotrauka 91).

ŠURFAS 14

Šurfas 14 (N55°05'58.7"; E22°07'35.3") kastas 22 m į PV nuo Š13, aukšta žole apaugusiame dirvone (pav.1). Velėna iki 5 cm storio. Po ja yra 35–40 cm storio tamsiai pilkas kultūrinis sluoksnis, kurio viršutinė 20–25 cm dalis kiek šviesesnė – buvęs armuo. Kultūriniame sluoksnyje rastos 2 lipdytos puodų **šukės** (Nr.892–893), 4 skaldyti akmenukai. Po kultūriniu sluoksniu 40–45 cm gylyje pasiektas įžemis – gelsvas smėlis (nuotrauka 92).

ŠURFAS 15

Šurfas 15 (N55°05'58.9"; E22°07'34.4") kastas 19 m į ŠV nuo Š14, žole apaugusiame dirvone (pav.1). Velėna iki 5 cm storio. Po ja yra 40–45 cm storio tamsiai pilkas kultūrinis sluoksnis, po kuriuo pasiektas įžemis – šviesiai rudas smėlis (šurfas kastas iki 65 cm gylio) (nuotrauka 93). Kultūriniame sluoksnyje rasta lipdytos lygios **keramikos** šukė (Nr.899).

ŠURFAS 16

Šurfas 16 (N55°05'59.0"; E22°07'32.8") kastas ties projektuojamo takelio posūkiu nuo tiltelio į piliakalnį (pav.1). Nuo paviršiaus iki 50 cm gylio kasamas rusvas smėlingas dirvožemis, po kuriuo yra 50 cm storio pilkas su angliukais ir degusiais akmenimis kultūrinis sluoksnis (nuotrauka 94). Po kultūriniu sluoksniu yra 20 cm storio šviesiai pilkas smėlingas su angliukais sluoksnis, gulintis ant įžemio – šviesiai rusvai gelsvo smėlio, pasiekto 120 cm gylyje (gilyn jis šviesėja) (pav.10) (nuotrauka 95).

ŠURFAS 17

Šurfas 17 (N55°05'58.7"; E22°07'33.0") kastas 10 m į P nuo Š16, 1 m į R nuo statesnio piliakalnio šlaito, kurio viršuje yra terasa (ja eis takelis), apačios, kylančios

terasos Š dalyje (pav.1). Paviršius apkritęs lapais. Po 25 cm (PV pusėje) – 40 cm (ŠV pusėje) storio rusvai pilko dirvožemio sluoksniu pasiektas įžemis – geltonas smėlis su rausvo smėlio sluoksniais. Šurfe nei kultūrinio sluoksnio, nei radinių nerasta (nuotrauka 96).

ŠURFAS 18

Šurfas 18 (N55°05'58.5"; E22°07'33.1") kastas 10 m į P nuo Š17, 1 m į V nuo griovos, 5,5 m į R nuo terasos – keliuko R pašlaitės, kylančios terasos Š dalyje (pav.1). Paviršius apaugęs žole. Nuo paviršiaus iki 60 cm (P pusėje) – 65 cm (Š pusėje) gylio yra rusvai pilko dirvožemio sluoksnis, po kuriuo aptiktas maždaug 25 cm storio pilkas kultūrinis sluoksnis (priesmėlis) su paskirais angliukais, tačiau be radinių. Po šiuo sluoksniu 80 cm (P pusėje) – 90 cm (Š pusėje) gylyje yra 20–25 cm storio šviesiai pilkas į pačią gelsvėjantis priesmėlis labai nelygia apačia (matyti medžių šaknų ir smulkių žvėrelių urvų liekanų) su paskirais angliukais, po kuriuo 100 cm (ŠV pusėje) – 125 cm (PV pusėje) pasiektas įžemis – gelsvas smėlis (pav.10) (nuotrauka 97).

ŠURFAS 19

Šurfas 19 (N55°05'58.1"; E22°07'33.5") kastas 10 m į P nuo Š18, 2 m į V nuo griovos, nuolaidėjančio šlaito vidurinėje dalyje (pav.1). Paviršius apkritęs lapais, apaugęs reta žole. Po 25 cm (R pusėje) – 35 cm (Š pusėje) storio rusvai pilku armens sluoksniu yra apie 30 cm storio neryškiais kontūrais pilkas kultūrinis sluoksnis, po kuriuo aptiktas 40 cm (V pusėje) – 50 cm (Š pusėje) storio šviesiai pilkas su angliukais priesmėlis. Jo nėra šurfo PR dalyje – čia iškart 50 cm gylyje yra įžemis – rusvas lyg ir rausvas smėlis, kuris likusioje šurfo dalyje pasiektas 90 cm (PV pusėje) – 115 cm (Š pusėje) gylyje po šviesiai pilku priesmėliu (pav.10) (nuotrauka 98). Kultūriniame sluoksnyje rasta 2 lygios puodų **šukės** (Nr.869, 1397) ir gyvulio **kaulas**.

ŠURFAS 20

Šurfas 20 (N55°05'57.7"; E22°07'33.8") kastas 10 m į P nuo Š19, 55 m į Š nuo Opstės upelio kairiojo kranto – bebrų patvankos, 2 m į V nuo griovos, piliakalnio šlaito į Opstės upelio slėnį apatinėje dalyje, apie 1 m aukščiau vandens lygio patvankoje, žolėmis apaugusioje vietoje (pav.1). Paviršius apaugęs žole. Nuo paviršiaus iki 40–45 cm gylio yra rusvai pilkas smėlingas miškožemis, po kuriuo aptiktas iki 20 cm storio pilkas suslinkęs kultūrinis sluoksnis (jame 80 cm gylyje virš įžemio rastas gyvulio **kaulų**, tame tarpe raguočio kaukolės dalis su ragų pagrindu). 60 cm gylyje šurfo Š sienelėje yra iki 20 cm storio persimaišęs rusvai pilkas priesmėlis, po kuriuo 80 cm gylyje pasiektas įžemis –

rusvas šlapias iš sienelių griūvantis priesmėlis (pav.10). Virš įžemio rastapora lipdytų **šukių** lygiu paviršiumi (Nr.1395, 1398). P sienelėje šio sluoksnio nematyti ir pilko suslinkusio kultūrinio sluoksnio storis čia siekia 40 cm (nuotrauka 99).

ŠURFAS 21

Šurfas 21 (N55°05'59.3"; E22°07'32.6") kastas 8 m į V nuo Š16, 7 m į R nuo statesnio piliakalnio šlaito, kurio viršuje yra terasa (ja eis takelis) apačios, kylančios terasos viduryje (pav.1). Paviršius apkritęs paskirais lapais. Nuo paviršiaus iki 40 cm (R pusėje) – 50 cm (V pusėje) gylio kasamas rusvas smėlingas dirvožemis, po kuriuo yra 60 cm (R pusėje) – 70 cm (V pusėje) storio šviesiai rusvai pilkas su gausokais degėsiukais ir net rusvo molio ir gelsvo smėlio ploteliais (iki 17x4 cm dydžio) smėlingas kultūrinis sluoksnis, kurio apačioje 100 cm gylyje rasta stambių grublėtų **šukių** (Nr.1400–1404). Po šiuo sluoksniu yra įžemis – balkšvas birus smėlis su rudo smėlio sluoksneliais (pav.10). Šurfe aptiktas kultūrinis sluoksnis nukastas ar suslinkęs nuo piliakalnio šlaitų. Jo viršutinė 10–15 cm storio dalis kiek tamsesnė (nuotrauka 100).

ŠURFAS 22

Šurfas 22 (N55°05'58.9"; E22°07'33.6") kastas 10 m į R nuo Š17, apie 1 m žemiau toliau į R esančios papėdės gyvenvietės paviršiaus, dilgelyne (pav.1). Paviršius apaugęs paskiromis dilgėlėmis. Nuo paviršiaus iki 80 cm gylio kasamas pilkas dirvožemis, po kuriuo yra 15 cm (ŠV pusėje) – 70 cm (R pusėje) storio rusvai pilkas priesmėlis, kuris guli ant įžemio – šviesiai rusvai gelsvo smėlio (jo paviršiuje yra geležingų kongrecijų) (pav.10) (nuotrauka 101). Šurfo ŠR dalyje yra 60x35 cm dydžio *duobės* plokščiu dugnu dalis, įgilinta į įžemį per 60 cm (nuo žemės paviršiaus – 180 cm). Jos dugnas plokščias, užpildas kietas, pilkas, 10–20 cm storio. Rusvai pilkame priesmėlyje šurfo PR kampe 110–130 cm gylyje yra 7–9 cm skersmens lauko akmenukų krūvelė. Šurfo ŠR dalyje 160 cm gylyje virš įžemio rastos 4 lygios **šukės** (Nr.1405–1408) (nuotrauka 152).

ŠURFAS 23

Šurfas 23 (N55°05'58.0"; E22°07'34.2") kastas 16 m į ŠV (300°) nuo Š22, 2 m į Š nuo Opstės upelio kairiojo kranto viršaus, didele žole apaugusiame lauko pakraštyje (pav.1). Šurfas 2x2 m (4 m²) dydžio. Šurfo sienelės orientuotos ŠR–PV kryptimi (20°–200°), nes taip taikytasi prie čia esančio lauko pakraščio. Paviršius apaugęs paskiromis žolėmis. Velėna nesusidariusi. Nuo paviršiaus iki 50 cm (P pusėje) – 60 cm (Š pusėje) gylio kasamas rusvai pilka suartas dirvožemis, kurio apatinė dalis šurfo V sienelėje kiek tamsesnė iki 10 cm storiuje, su molio tinku. Po šiuo sluoksniu yra difuzinis 10–15 cm storio

šviesiai rusvo priesmėlio sluoksnis, gulintis ant įžemio – gelsvo smėlio, pasiekto 60–70 cm gylyje (pav.10) (nuotrauka 102).

ŠURFAS 24

Šurfas 24 (N55°05'58.5"; E22°07'35.7") kastas 12,8 m į R (90°) nuo Š23, 2 m į Š nuo Opstės upelio kairiojo kranto viršaus, didele žole apaugusiame lauko pakraštyje tarp krūmų (pav.1). Šurfas 2x2 m (4 m²) dydžio. Šurfo sienelės orientuotos ŠR–PV kryptimi (150°–330°), nes taip taikytasi prie čia esančio lauko pakraščio. Paviršius apaugęs paskiromis žolėmis. Velėna nesusidariusi. Nuo paviršiaus iki 60 cm gylio kasamas rusvai pilkas suartas dirvožemis (jame rastas geležinis šienapjovės pirštas), po kuriuo yra difuzinis 10 cm storio šviesiai rudo priesmėlio sluoksnis, gulintis ant įžemio – gelsvo smėlio, pasiekto 70 cm gylyje (pav.10) (nuotrauka 103).

ŠURFAS 25

Šurfas 25 (N55°05'59.0"; E22°07'36.9") kastas 22,7 m į ŠR (50°) nuo Š24, 2 m į Š nuo Opstės upelio kairiojo kranto viršaus, didele žole apaugusiame lauko pakraštyje, ant kalvelės papėdės gyvenvietės teritorijoje viršaus (pav.1). Šurfo sienelės orientuotos ŠR–PV kryptimi (150°–330°), nes taip taikytasi prie čia esančio lauko pakraščio. Šurfas 2x2 m (4 m²) dydžio. Paviršius apaugęs paskiromis žolėmis. Velėna nesusidariusi. Nuo paviršiaus iki 35 cm (P pusėje) – 45 cm (Š pusėje) gylio kasamas rusvai pilkas suartas dirvožemis, po kuriuo pasiektas įžemis – gelsvas smėlis (pav.10) (nuotrauka 104). Įžemyje šurfo Š dalyje išryškėjo *duobės* dalis, esanti 25 cm į R nuo V sienelės ir 50 cm į V nuo R sienelės. Duobės dydis 110x50 cm, gylis 72 cm, dugnas plokščias. Duobė užpildyta tamsiai pilka žeme su molio tinku, gelsvu smėliu (R dalyje aukščiau), priemoliu (nuotrauka 105). Užpilde rasta degėsiukų, **kauliukų** ir lipdytos **keramikos** (Nr.1411–1426) (nuotrauka 152). Užpilde duobės profilyje matyti 9x8 cm dydžio akmenukas.

ŠURFAS 26

Šurfas 26 (N55°05'59.1"; E22°07'37.9") kastas 17,37 m į ŠR (65°) nuo Š25, 2 m į ŠV nuo Opstės upelio kairiojo kranto viršaus, didele žole apaugusiame lauko pakraštyje, ant nežymios kalvelės nežymaus kranto kyšulio smagialio PR šlaite (pav.1). Šurfas suskirstytas 1 m² dydžio kvadratais, kurie Š–P kryptimi sužymėti skaičiais 1, 2, V–R kryptimi – raidėmis A, B. Šurfo sienelės orientuotos ŠR–PV kryptimi (20°–200°), nes taip taikytasi prie čia esančio lauko pakraščio. Šurfas 2x2 m (4 m²) dydžio. Paviršius apaugęs didelėmis žolėmis. Nuo paviršiaus iki 60 cm (V pusėje) – 80 cm (R pusėje) yra rusvai pilkas arimo permaišytas priesmėlis, po kuriuo pasiektas įžemis – gelsvas smėlis (pav.11)

(nuotrauka 106). Jam aptiktos 2 plokščiadugnės duobės. *Duobė 1* (D1) yra šurfo R pusėje, kv.1–2B. Ji 150x80 cm dydžio, 50 cm gylio, užpildyta tamsiai pilku – pilku priemėliu (nuotrauka 107) su lipdyta **keramika** (Nr.1429–1433), o šonuose per 40 cm (R pusėje) – 50 cm (V pusėje) yra maišytas ryškiai geltonas smėlis – duobės sienelių griuvimo rezultatas. Duobės dugne yra rudas smėlis. *Duobė 2* (D2) yra šurfo V pusėje, kv.1–2A. Ji 100x25 cm dydžio, 50 cm gylio, užpildyta rusvai gelsvu maišytu smėliu, su 3 cm storio pilku sluoksnėliu dugne ir 10 cm aukščiau dugno (storėja į R pusę) panašaus storio geltono smėlio sluoksnėliu (nuotrauka 108). Duobėje rastos 2 lypdytos lygios **šukės** (Nr.1427–1428).

ŠURFAS 27

Šurfas 27 (N55°05'59.5"; E22°07'38.6") kastas 17,7 m į ŠR (30°) nuo Š26, 2 m į Š nuo Opstės upelio kairiojo kranto viršaus, didele žole apaugusiame lauko pakraštyje, ant kalvelės papėdės gyvenvietės teritorijoje viršaus (pav.1). Šurfo sienelės orientuotos pasaulio šalių atžvilgiu. Šurfas 2x2 m (4 m²) dydžio. Paviršius apaugęs žole. Paviršiuje yra 70–90 cm storio rusvai pilkas dirvožemis – buvęs armuo (storėja į PV). Po juo yra 30 cm (ŠR pusėje) – 100 cm (P pusėje) storio tamsiai pilkas kultūrinis sluoksnis (nuotraukos 109–112) su lipdyta **keramika** (Nr.1434–1449) (nuotrauka 152). Iš jo iki 100 cm gylio išmestose žemėse¹⁵ rasta geležiniai **yla** (Nr.2) (nuotrauka 148:5), **strėlė** ? (Nr.3) (nuotrauka 148:6) ir **vinis** (Nr.4) (nuotrauka 148:7). Kultūrinio sluoksnio apatinėje dalyje 20 cm aukščiau įžemio – gelsvo smėlio, pasiekto 115 cm (ŠR dalyje) – 190 cm (PV dalyje), yra iki 8 cm rausvo molio arba pilkos žemės, maišytos su rausvu moliu ir degusiais akmenimis sluoksnėlis (pav.12). Šurfo PV kampe duobės užpildas yra šviesesnė rusvai pilka žemė, PR kampe irgi į apačią kultūrinis sluoksnis iki 10 cm storiuje yra rudesnis. 140–150 cm gylyje didžiojoje (PV) šurfo dalyje yra smulkios lipdytos **keramikos** (Nr.1449–1472, 1474–1478) (nuotrauka 152), sunykusių **kaulų**, degusių akmenų fragmentų, iki 10 cm skersmens raudono molio plotelių, molio tinko, išmestose žemėse rasti geležinio **peilio** ašmenys (atrodo, iš šurfo R dalies) (Nr.1) (nuotrauka 148:4). Nuo 150 cm pilkame sluoksnyje, esančiame šurfo PV dalyje keramikos mažėja. Šurfo V dalyje 160 cm gylyje rastas didesnis anglių (paimtų radiokarbono analizei) kiekis bei lipdyto grublėto **puodo** pakraštėlis su gnaibytu voleliu (Nr.1473) (nuotrauka 152). Kultūriniame sluoksnyje yra rausvo gryno molio plotelis netaisyklingais kraštais, išeinantis už šurfo P ir V sienelių ribų. Išmestose iš iki 100 cm gylio žemėse rasta geležinė **yla** (V dalyje), geležinė skeveldra, geležinio **šlako** ? gabalėlis (R dalyje) bei 1,5 m į R nuo šurfo, velėnoje 5 cm gylyje – varinės **skardelės**

¹⁵ Šurfą kasė labai neatidus darbininkas – minėti radiniai buvo aptikti metalo detektoriumi tikrinant iškastas žemes.

gabalėlis. Šurfo PV kampe 190 cm gylyje pasiektas įžemis – šviesiai gelsvas smėlis. Įžemis nuolaidėja į PV pusę, tačiau ne tolygiai. Jame aptikta *duobės* stačiomis sienelėmis 60x30 cm dydžio dalis, užpildyta pilkai rusva peleninga žeme su paskirais degėsiukais (nuotrauka 113). Ją pagilinus 10 cm (iki 200 cm gylio nuo žemės paviršiaus) ir įsitikinus, kad tai duobė, tolesnis jos preparavimas dėl į šurfą patekusio duobės fragmentiškumo nutrauktas. P sienelės R dalyje apatiniame pilkame kultūriniame sluoksnyje 10 cm aukščiau įžemio 160 cm gylyje sienelėje rastas grublėto **puodo** pakraštėlis (Nr.1487). 150–190 cm gylyje rasta nemažai lipdytos **keramikos**, daugumoje lygiu paviršiumi (Nr.1478–1531) (nuotraukos 152, 153).

ŠURFAS 28

Šurfas 28 (N55°05'59.0"; E22°07'39.8") kastas 24 m į PR (130°) nuo Š27, 5,5 m į R ir 11 m į Š nuo Opstės upelio kairiojo kranto viršaus, takelio posūkyje iš Š į R, didele žole apaugusiame lauko pakraštyje, nuolaidėjančiame į P pusę (pav.1). Šurfo sienelės orientuotos ŠR–PV kryptimi (160°–340°), nes taip taikytasi prie čia esančio lauko pakraščio. Šurfas 2x2 m (4 m²) dydžio. Paviršius apaugęs žolėmis. Velėna iki 5 cm storio. Nuo paviršiaus iki 35 cm (P pusėje) – 45 cm (Š pusėje) gylio kasamas rusvas molingas armuo, į apačią 20–30 cm storių 45–70 cm gylyje šviesėjantis, po kuriuo 65–70 cm (Š pusėje) pasiektas įžemis – raudonas molis (pav.9), vos giliau pereinantis į rusvai gelsvą margą priesmėlį, o dar giliau – į geltoną smėlį (nuotrauka 114). Kultūrinio sluoksnio šurfe neaptikta.

ŠURFAS 29

Šurfas 29 (N55°06'01.0"; E22°07'45.1") kastas miškelyje, 9 m į PV (240) nuo žvyrkelio Vilkyškiai–Šereiklaukis V griovio V krašto, 2 m į R nuo lauko krašto, po išsikerojusios jaunos liepos krūmu (pav.1). Šurfo sienelės orientuotos ŠR–PV kryptimi (170°–350°), nes taip taikytasi prie žvyrkelio krypties. Šurfas 2x2 m (4 m²) dydžio. Paviršius apkritęs lapais, be velėnos (anksčiau buvo dirbamas laukas). Nuo paviršiaus iki 50 cm (V dalyje) – 70 cm (R dalyje) gylio kasamas pilkai rusvas maišytas priesmėlis, po kuriuo šurfo V dalyje yra iki 35 cm storio rusvai gelsvo maišyto priesmėlio sluoksnis. Po šiuo sluoksniu 95 cm gylyje (šurfo R dalyje – 70 cm gylyje) pasiektas įžemis – gelsvas priesmėlis (nuotrauka 115). Kultūrinio sluoksnio šurfe neaptikta.

ŠURFAS 30

Šurfas 30 (N55°06'00.8"; E22°07'45.7") kastas miškelyje, 10,8 m į PR (120°) nuo Š29, 0,5 m į V nuo žvyrkelio Vilkyškiai–Šereiklaukis V griovio V krašto, ant iki 1,5 m

aukščio kalvelės, apaugusios lapuočiais (daugiausia liepomis), 3 m į R nuo čia augančio 80 cm skersmens ąžuolo (pav.1). Šurfo sienelės orientuotos ŠR–PV kryptimi (140°–320°), nes taip taikytasi prie žvyrkelio krypties. Šurfas 2x2 m (4 m²) dydžio. Paviršius apkritęs lapais, be velėnos. Nuo paviršiaus iki 20 cm gylio kasamas pilkas miškožemis, po juo iki 25 cm storio rusvas priemėlis. 45 cm gylyje pasiektas įžemis – rusvai gelsvas priemėlis (nuotrauka 116). Kultūrinio sluoksnio šurfe neaptikta.

Kiti šurfai kasti papėdės gyvenvietės P dalyje, Opstės upelio dešiniajame krante. Visi šie šurfai buvo 2x2 (4 m²) dydžio.

ŠURFAS 31

Šurfas 31 (N55°05'56.9"; E22°07'34.0") kastas 28 m į PR nuo Š20 (4,5 m aukščiau jo), 1 m į P nuo Opstės upelio dešiniojo kranto viršaus šlaito pradžios, 2 m į ŠR nuo beržo, būsimo tiltelio per upelį P galo, vietoje, tarp krūmų (pav.1). Jo sienelės orientuotos ŠR–PV kryptimi (170°–350°) (paklaida atsirado dėl medžių šaknų nuimant viršutinį žemės sluoksnį). Paviršius apaugęs smulkiais krūmeliais, nuolaidėja į V pusę per 30–40 cm, be velėnos. Nuo paviršiaus iki 30 cm (V pusėje) – 60 cm (ŠR pusėje) gylio kasamas rusvai pilkas miškožemis – suardytas kultūrinis sluoksnis, kuriame 20 cm gylyje šurfo R dalyje rastas geležinis **peilis** (Nr.1) (nuotrauka 148:8), lipdytos lygios ir žiestos **keramikos** (Nr.1523, 1529–1531). Sluoksnyje pilna medžių šaknų. Po šiuo sluoksniu yra iki 20 cm storio (R pusėje) rusvo priemėlio sluoksnis, kuriame irgi daug šaknų. Po šiuo sluoksniu 50 (V pusėje) – 70 cm (R pusėje) gylyje pasiektas įžemis –geltonas ir net rusvas (šurfo R dalyje) smėlis (nuotraukos 117–118).

ŠURFAS 32

Šurfas 32 (N55°05'56.7"; E22°07'34.1") kastas 5,7 m į P nuo Š31, apie 2 m žemiau kalvos viršaus, 3 m į PR nuo beržo, kalvos ŠV šlaite, didele žole apaugusiame dirvone (pav.1). Šurfas suskirstytas 1 m² dydžio kvadratais, kurie Š–P kryptimi sužymėti skaičiais 1, 2, V–R kryptimi – raidėmis A, B. Paviršius apaugęs didele žole. Velėnos storis 5 cm. Nuo paviršiaus iki 40 cm (PR pusėje) – 60 cm (P pusėje) gylio kasamas rusvai pilkas priemėlis – suardytas kultūrinis sluoksnis. Šiame sluoksnyje nieko nerasta. Po šiuo sluoksniu vietomis yra iki 10 cm storio (R pusėje) šviesiai pilkai rusvo priemėlio sluoksnis, po kuriuo sluoksniu 50 (V pusėje) – 55 cm (R pusėje) gylyje pasiektas įžemis – gelsvas smėlis (pav.13). Jame išryškėjo 4 duobės (nuotraukos 119, 125). Šurfo PV dalyje yra ovalinė *duobė 1* (D1). Ji 105x90 cm dydžio, pailga P–Š kryptimi (nuotrauka 120), plokščiu dugnu, 30 cm gylio (nuotrauka 121), užpilde rasta smulki lidyta šukelė (neinventorinta). D1 centre žemė labiau degėsinga, yra ir smulkus raudono molio plotelis.

Š dalyje rastas molio tinko gabalėlis. Pjūvyje duobė 90 cm skersmens, 34 cm gylio, užpildyta tamsiai ruda vietomis su gelsvu smėliu maišyta žeme (tik paviršius apie 5 cm storijs yra degėsingas). Sienelių kraštuose ir vietomis ant dugno pastebėta iki 1 cm storio rudo kietesnio priesmėlio sluoksnis – greičiausiai nuo sunykusios organikos (medienos). Duobėje, atrodo, bus įkasta statinė. Užpilde rasta tarsi sudegusio riešuto kevalo fragmentas – gali būti ir iš urvinio žvėrelio urvo, kurių čia būta daug kaip ir šaknų. Šurfo ŠR kampe yra *duobė 2* (D2). Ji 80x25 cm dydžio (nuotrauka 122), 130 cm gylio nuo žemės paviršiaus ir 60 cm gylio nuo įžemio, plokščiu dugnu (nuotrauka 123). Ant dugno yra iki 10 cm storio rusvo priesmėlio sluoksnis, virš jo 20 cm storio pilko priesmėlio sluoksnis, 20 cm storio rudo priesmėlio sluoksnis. Ties jos R sieniele 20 cm į P nuo šurfo ŠR kampo rudame smėlyje aptiktas gyvulio **žandikaulis**, stovėjęs apie 45° kampu R dalimi žemyn ir išėjęs už šurfo R sienelės ribų. D2 50 cm gylio, plokščiu dugnu, apatinėje 20 cm gylio virš dugno dalyje išplateja iki 5 cm, užpildyta dugne iki 10 cm storio rusvu priesmėliu, virš jo 20 cm storio rudai pilku priesmėliu (jame rasta lygi **šukė** (Nr.1534) bei 20 cm storio rudu priesmėliu (jame rastas gyvulio **kaulas**). Duobės gylis nuo žemės paviršiaus 130 cm. 55 cm gylyje nuo duobės dugno yra iki 5 cm storio tamsiai gelsvas peleningas sluoksnelis (R sienelėje). Pilkoje žemėje duobės užpilde rasti du 5 cm skersmens perdegę akmenukai. Ties šurfo P siena 70 cm gylyje įžemyje atkasta *duobės 3* (D3) 25x7 cm dydžio dalis (nuotrauka 124). D3 viršuje buvusioje dalyje rasta lipdyta grublėta **šukė** (Nr.1535). Dėl šios duobės labai fragmentiško patekimo į tiriamą šurfą ji toliau nepreparuota.

ŠURFAS 33

Šurfas 33 (N55°05'56.6"; E22°07'34.70") kastas 11,2 m į R nuo Š32, 6,5 m į P nuo Opstės upelio dešiniojo kranto viršaus šlaito pradžios, 1,5 m į P nuo juodalksnio (pav.1). Šurfo sienelės orientuotos ŠR–PV kryptimi (20°–200°). Paviršius apaugęs smulkiais krūmeliais, žole. Velėna vešli, 5 cm storio. Nuo paviršiaus iki 50 cm (V pusėje) – 80 cm (R pusėje) gylio kasamas rudas priesmėlis – buvęs armuo, kuriame 20 cm gylyje rastas geležiniai peiliukas, skeveldra ir vinis (XX a. dirbiniai). Po šiuo sluoksniu yra 30 cm (R pusėje) – 40 cm (irgi R pusėje) storio tamsiai pilkas kultūrinis sluoksnis su daugybe šaknų (nuotrauka 126). Po šiuo sluoksniu 90 cm (Š pusėje) – 110 cm (R pusėje) gylyje pasiektas įžemis – pradžioje iki 20 cm gylyje rudas, o giliau – šviesiai rusvas smėlis (pav.9) (nuotraukos 127–128).

ŠURFAS 34

Šurfas 34 (N55°05'56.5"; E22°07'37.7") kastas 11,5 m į R nuo Š33, 2,5 m į P nuo Opstės upelio dešiniojo kranto viršaus šlaito pradžios, kalvelės viršuje, ties liepomis

(pav.1). Šurfo sienelės orientuotos beveik Š–P kryptimi (10° – 190°) (nuokrypis – matavimo klaida). Paviršiuje auga žolė, yra iki 3 cm storio velėna. Nuo paviršiaus iki 50 cm (V pusėje) – 55 cm (P pusėje) gylio kasamas rudas priesmėlis – buvęs armuo, po kuriuo šurfo V ir Š dalyse atkastas fragmentiškai išlikęs iki 5 cm storio rusvai pilkas ar net pilkas (R sienelėje) kultūrinis sluoksnius be radinių. Po šiuo sluoksniu 50 (PR pusėje) – 60 cm (ŠV pusėje) gylyje pasiektas įžemis – geltonas smėlis (P dalyje) – rausvas (šurfo viduryje) smėlis (pav.9) (nuotraukos 129–130).

ŠURFAS 35

Šurfas 35 (N55°05'56.5"; E22°07'37.3") kastas 24 m į R nuo Š34, 1,5 m į P nuo Opstės upelio dešiniojo kranto viršaus šlaito pradžios, jau kalvelės R šlaite (pav.1). Šurfo sienelės orientuotos beveik Š–P kryptimi (10° – 190°) (nuokrypis – matavimo klaida). Paviršiuje auga vešli žolė, yra iki 5 cm storio velėna. Nuo paviršiaus iki 30 cm (Š pusėje) – 50 cm (P pusėje) gylio kasamas rudas priesmėlis – buvęs armuo, po kuriuo yra 10 cm (P pusėje) – 20 cm (ŠR pusėje) storio rusvai pilko priesmėlio sluoksnius – apardytas kultūrinis sluoksnius be radinių (jo nėra dalyje P sienelės). Po šiuo sluoksniu 60 cm (Š pusėje) – 70 cm (P pusėje) gylyje pasiektas įžemis – geltonas smėlis (nuotraukos 131–132).

ŠURFAS 36

Šurfas 36 (N55°05'57.7"; E22°07'38.7") kastas 1 m į P, 2 m į R ir 3 m į V nuo kyšulio Opstės upelio dešiniojo kranto kyšulio kraštu, šiame kyšulyje, smulkiais lapuočiais krūmais apaugusioje vietoje, kiek nuolaidėjančioje į Š pusę (pav.1). Šurfo sienelės orientuotos beveik Š–P kryptimi (160° – 340°) (pagal kyšulio orientaciją). Paviršiuje apaugęs reta žole, apkritęs lapais. Velėna nesusidariusi. Nuo paviršiaus iki 30 cm gylio yra pilkas (iki 20 cm gylio), į apačią šviesėjantis ir rudėjantis dirvožemis, kuriame rasta lipdyta lygi šukė (Nr.1536). Po dirvožemiu pasiektas įžemis – rudas priesmėlis (kastas iki 70–80 cm gylio norint įsitikinti, kad čia tikrai yra įžemis) (nuotrauka 133). Kultūrinis sluoksnius neišlikęs, užkasant šurfą pilkai rusvame dirvožemyje rastas gyvulio **kaulas**.

ŠURFAS 37

Šurfas 37 (N55°05'56.0"; E22°07'41.4") kastas 74,5 m į R nuo Š35, 35 m į PR nuo poilsio aikštelės, 3,5 m į Š nuo keliuko į ją, 8 m į P nuo Opstės upelio dešiniojo kranto stataus šlaito pradžios, avietėmis ir aukšta žole apaugusioje lygioje vietoje (pav.1). Paviršiuje apaugęs avietėmis ir aukšta žole. Velėna nesusidariusi. Nuo paviršiaus iki 60 cm (R pusėje) – 70 cm (ŠV pusėje) gylio yra rudas maišytas kiek smėlingas armuo, po kuriuo

pasiektas įžemis – geltonas smėlis arba rausvas molis (šurfo R dalyje) (nuotrauka 134).

Nesuardyto kultūrinio sluoksnio neaptikta.

ŠURFAS 38

Šurfas 38 (N55°05'54.5"; E22°07'40.6") kastas 74 m į PV nuo Š37, 43 m į P nuo keliuko į poilsio aikštelę, 49 m į Š nuo karklais apaugusios žemumėlės V krašto, gyvenvietės PR dalyje, 2 m į V nuo jauno beržo, retoka žole apaugusioje lygioje vietoje (pav.1). Paviršiuje apaugęs retoka žole. Velėna menka, iki 3 cm storio. Nuo paviršiaus iki 40 cm (R pusėje) – 45 cm (V pusėje) gylio yra rudas priesmėlis beveik be radinių (rastas tik vazoninio **koklio** fragmentas (kaip nesenas neinventorintas) ir geležinis diržo ? **apkalas** (Nr.1) (nuotrauka 148:9)), po kuriuo pasiektas pilko su degėsiomis ir smulkiais molio tinko gabalėliais ir smulkiais lipdytos **keramikos** fragmentais (Nr.1540–1543) vietomis jau permaišyto smėlio 12 cm (R pusėje) – 30 cm (Š pusėje) sluoksnelis – kultūrinis sluoksnis. Po juo 50 cm (R pusėje) – 70 cm (V pusėje) gylyje pasiektas įžemis – gelsvas smėlis (pav.9), kurio viršutinė dalis vietomis parudavusi (nuotraukos 135–136).

ŠURFAS 39

Šurfas 39 (N55°05'55.9"; E22°07'43.1") kastas 43 m į Š nuo Š38, 27 m į R nuo Š37, 7 m į P nuo Opstės upelio dešiniojo kranto statesnio šlaito viršaus, 6 m į Š nuo keliuko į poilsio aikštelę, žole apaugusiame dirvone, lygioje plokščioje vietoje (pav.1). Paviršius apaugęs žole, velėna iki 5 cm storio. Nuo paviršiaus iki 40 cm (R pusėje) – 50 cm (P pusėje) gylio yra rusvai pilkas smėlingas dirvožemis su gana gausiais labai smulkiais molio tinko trupinėliais, smulkia lipdyta **šuke** (Nr.1544) (ariant suardytas kultūrinis sluoksnis), po kuriuo sluoksniu pasiektas įžemis – rudai rausvas smėlis (jo viršutinė iki 20 cm storio dalis vietomis maišyta su pilka žeme) (nuotrauka 137). Iki 20 cm storio viršutinėje armens dalyje yra paskirų rausvo molio priemaišų, o daugiausia molio tinko aptikta 20–40 cm gylyje. Įžemis 100 cm gylyje yra jau gelsvas smėlis (šurfas kastas iki šio gylio norint įsitikinti, kad jo vietoje nesusidurta su storesniais užstumdymais ar užpustymais).

ŠURFAS 40

Šurfas 40 (N55°05'54.7"; E22°07'43.0") kastas 43 m į ŠR nuo Š38, 29 m į P nuo Š39, 22 m į P nuo keliuko į poilsio aikštelę, ant kalvos plokščios dalies R krašto, reta žole apaugusiame dirvone, lygioje vietoje (pav.1). Paviršiuje apaugęs reta žole, velėna menka, iki 2 cm storio. Nuo paviršiaus iki 25 cm (V pusėje) – 30 cm (V pusėje) gylio yra rudas priesmėlis (armuo). Po šiuo sluoksniu pasiektas įžemis – balkšvas smėlis (nuotrauka 138). Čia buvęs kultūrinis sluoksnis yra pilnai suardytas arimų metu.

Su metalo detektoriumi žvalgyta suprojektuoto takelio nuo žvyrkelio link piliakalnio vieta – šurfų 1–15 linija – maždaug 300 m ilgio 3 m pločio juosta. Velėnos ir paviršiniame iki 10 cm storio armenyje rasta įvairių XX a. geležinių dirbinių. Iš archeologinių dirbinių aptiktas tik geležinio **peilio** viršūnė (nuotrauka 148:10), aptikta ant piliakalnio link einančio praminto takelio pilkoje žemėje 20 cm gylyje (N55°05'59.4"; E22°07'39.7"). Piliakalnio papėdės gyvenvietės R dalyje įvairiose vietose paviršiuje (tame tarpe ir užkastų šurfų vietose) surinkta lipdytos **keramikos**, registruotos kaip atstikitiniai radiniai (Nr.1645, 1651–1750) (nuotraukos 146, 153). Į Š nuo piliakalnio esančioje papėdės gyvenvietėje rasta tik viena lipdyta lygi **šukė** (Nr.1644)

Po tyrinėjimų visos piliakalnyje ir papėdės gyvenvietėje tyrinėtoms vietoms užkastoms (nuotraukos 139–142).

IŠVADOS

Vilkyškių (Opstainių) piliakalnyje 2008 m. ištirti 3 plotai bendro 42 m² ploto (P1 – 20 m², P2 – 8 m², P3 – 14 m²), papėdės gyvenvietės R ir P dalyse – 2 plotai (plotas 1 (25 m²) R gyvenvietės dalyje į Š nuo Opstės kairiojo kranto, plotas 2 (20 m²) P gyvenvietės dalyje į P nuo Opstės dešiniojo kranto – bendras plotas 45 m²) bei 40 šurfų (šurfai 1–10, 14–22 – 1 m² ploto, šurfai 11–13, 23–40 – 4 m² ploto (bendras plotas 103 m²)). Viso Vilkyškių (Opstainių) piliakalnio papėdės gyvenvietėje ištirtas bendras 148 m² plotas, o kartu su piliakalniu 2008 m. ištirta 190 m². Papildomai projektuojamo pėsčiųjų tako Obstės upelio kairiajame krante ir laiptų į piliakalnį vietos žvalgytos metalo detektoriumi – viso apie 950 m² plotas: piliakalnyje – 50 m², papėdės gyvenvietėje – 900 m². Šių žvalgymų metu aptikti tik čia XIX–XX a. metaliniai dirbiniai ir vienas archeologinis dirbinytų papėdės gyvenvietėje (geležinio peilio viršūnė).

Piliakalnio aikštelės P krašte ir PR šlaite būsimų laiptų vietoje aptiktas 0,5–2 m storio molingas kultūrinis sluoksnis su palyginti gausia lipdyta keramika, paskirais individualiais metaliniais dirbiniais, gyvulių kaulais. Iš įdomesnių radinių pažymėtini plote 1 95 cm gylyje aptiktas visas silpnai grublėto menkai profiliuotu kakleliu puodo šukių lizdas, susidedantis iš 55 šukių, skalviams būdingas geležinis trišakis kabutis, plote 2 po užplūkto molio sluoksniu ant įžemio apie 2x1 m dydžio plote aptiktas degintins žmogaus kapas su 3 perdegusiais geležiniais daiktais (sagtimi, grandimi ir pentinu?). Antropologo R. Jankausko duomenimis perdegusius kaulus su tam tikra abejone galima skirti žmogui. Nustatyta, kad piliakalnio PR šlaito apatinėje dalyje matomoje XIX–XX a. kelio į piliakalnį vietoje susidarę stori (iki 2 m storio) suartos žemės sluoksniai, kurių apačioje jau įžemyje aptiktos papėdės gyvenvietei būdingos apvalios plokščiadugnės

duobės (viso rastos 6 tokios duobės). Tokios duobės skirtos atsargoms laikyti, būdingos vakarų baltų gentims. Pastarųjų duobių aptikta viso 18 (5 plote 3 piliakalnyje, 1 – P2, 3 – Š12, 1 – Š13, 1 – Š22, 1 – Š25, 2 – Š26, 1 – Š27 ir 3 – Š32). Vilkyškių (Opstainių) piliakalnio papėdės gyvenvietei jos labai būdingos. Tai produkto atsargoms laikyti skirtos duobės, kurias matyt turėjo kiekvienas gyvenamasis pastatas.

Papėdės gyvenvietėje daugumoje šurfų (išskyrus šurfus 1–10, 29–30 ir 36, kur jis matyt yra jau sunaikintas ankstesnių žemės dirbimo darbų metu) aptiktas jos kultūrinis sluoksnis su geležies amžiaus radiniais (daugumoje keramika), apvaliomis duobėmis įžemyje. Priklausomai nuo šurfo kasimo vietos šis sluoksnis aptiktas nesuardytas iki 1 m storio (žemesnėse vietose) arba suardytas iki 60 cm storio su paskirais radiniais (aukštesnėse vietose). Papėdės gyvenvietės R dalyje išskirtos 3 jos zonos su skirtingu kultūrinio sluoksnio intensyvumu. Arčiausiai piliakalnio esanti šios gyvenvietės V dalis (apimanti apie 30 m pločio juostą – šurfai 14–22) pasižymi neintensyviu kultūriniu sluoksniu (iki 45 cm storio) su negausiomis lipdytis keramikos liekanomis, molio tinko gabalėliais. Ši papėdės gyvenvietės dalis piliakalnio gyvavimo laikais jo saugumo sumetimais nebuvo intensyviai apgyventa. Centrinė papėdės gyvenvietės dalis (apimanti apie 50 m pločio juostą – šurfai 10–13, plotas 1) yra su intensyviu iki 1,2 m storio kultūriniu sluoksniu su į žemį įkastomis duobėmis, gausia lipdyta keramika (tame tarpe įvairiai ornamentuota), gyvulių kaulais, degusiais akmenimis. Tai pagrindinė papėdės gyvenvietės dalis, kurioje gyventa visą piliakalnio naudojimo laiką. Labiausiai nuo piliakalnio nutolusioje papėdės gyvenvietės R dalyje, apimančioje apie 100 m pločio juostą (šurfai 1–9), kultūrinio sluoksnio neaptikta. Čia jis jau sunaikintas ariant, o įžemyje gali būti išlikusios tik paskiros duobės ar kitokie įgilinimai. Tai periferinė papėdės gyvenvietės dalis.

Papėdės gyvenvietės P dalyje kultūrinis sluoksnis arimų sunaikintas labiau, matyt ir buvęs plonesnis. Jis kiek geriau išlikęs dauboje į V nuo kalvelės ir jos R krašte (šurfai 31–35, 37), o pačioje kalvelėje mažai kas likę. Plote 2, kastame ties esama poilsio aikštele Apstos dešiniajame krante, aptiktas tik erozijos perklostytas smėlingas sluoksnis ir papėdės gyvenvietei skiriama apvali plokščiadugnė duobė.

Tyrimų metu aptikta 30 individualių archeologinių radinių bei q registruotos (įskaitant smulkius fragmentus) keramikos šukės (daugumoje lipdyta keramika). Pastaroji yra įvairi, gana įvairiai ornamentuota nagų įspaudais, gnaibytu paviršiumi, duobutėmis, įkartėlėmis, voleliu.

Tyrinėjimai leido patikslinti papėdės gyvenvietės teritoriją jos P dalyje, kur ji užima visą aukštumėlės plokščiu viršumi tarp poilsio aikštelės ir vieškelio Vilkyškiai–

Šereiklaukis plotą, bei kažkiek PR dalyje (žr. priedą Nr.5). Ateityje reikėtų atlikti detalesnius žvalgomuosius tyrimus ir privačioje valdoje esančiame žemės sklype tarp saugomos gyvenvietės dalies ir žvyrkelio Vilkyškiai–Šereiklaukis.

Pagal žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų duomenis pateikti pasiūlymai pakoreguoti takų per papėdės gyvenvietę vietą. Jie po tyrimų buvo perduoti projektuotojams ir Rambyno regioniniam parkui (žr. priedą Nr.6).

Vilkyškių (Opstainių) piliakalnyje ir papėdės gyvenvietėje tyrinėjimų metu surinkti archeologiniai radiniai (keramikos šifras – “V08“) perduoti Lietuvos nacionaliniam muziejui (žr. priedą Nr.7). Grafinė bei fotofiksacinė medžiaga skaitmeniniu pavidalu bei anglies pavyzdys radiokarboninei analizei yra pas šios ataskaitos autorių. Šios ataskaitos parengti 5 vienodi egzemplioriai, kurių vienas saugomas Lietuvos istorijos instituto Rankraštyne, kitas – Kultūros paveldo departamente, trečias – Lietuvos nacionaliniame muziejuje, ketvirtas – VšĮ „Kultūros paveldo išsaugojimo pajėgos“, penktas – Rambyno regioniniame parke. 2009 m. reikia pratęsti Vilkyškių (Opstainių) piliakalnio ir papėdės gyvenvietės tyrinėjimus ištiriant tas jų vietas, kur bus įrengiami laiptai (piliakalnyje) arba tiesiami įgilinti takai (papėdės gyvenvietėje).

RADINIŲ SĄRAŠAS

PILIAKALNIS

PLOTAS 1

1. **Trišakis** geležinis dydis 52x48 mm, atšakų ilgis 32, 28, 29 mm, storis 4–7x3–4 mm, apdeges. Svoris 9 g. Rasta kv.3B g. 35 cm (Nr.1) (nuotrauka 143:1).
2. **Skeveldra** geležinė (peilio ? fragmentas), ilgis 42 mm, plotis 10 mm, storis 6 mm. Svoris 4 g. Rasta kv.5A g. 30 cm (Nr.2) (nuotrauka 143:2).
3. **Spyglys** geležinis (pentinis ?), vienu nulūžusiu, kitu nulenktu lankeliu, nulaužtu spygliu. Dydis 36x34 mm, aukštis 14 mm, spyglio storis ties pagrindu 8x7 mm, išlikęs ilgis 9 mm, lankelio storis 5x4 mm. Svoris 9 g. Rasta kv.7B g. 60 cm (Nr.3) (nuotrauka 143:3).
4. **Liežuvėlis** žalvarinis nuo lankinės ? segės, nulūžęs per išplotą vietą su skylute. Ilgis 73 mm, storis 3x3–5x3 mm, išplotos vietos plotis 14 mm, storis 2 mm. Svoris 8 g. Rastas kv.3A–B g. 66 cm (Nr.4) (nuotrauka 143:4).
5. **Lazdelės** žalvarinės į trikampį suplotos fragmentas. Ilgis 30 mm, storis 7x7 mm. Svoris 10 g. Rasta kv.3–4A g. 50 cm (Nr.5) (nuotrauka 143:5).
6. **Žiedelio** geležinio fragmentas. Ilgis 8 mm, storis 1,5 mm. Svoris mažiau negu 1 g. Rastas kv.9A g. 30 cm (Nr.6) (nuotrauka 143:6).
7. **Spynos** geležinės cilindrinės apvalus galas, surūdijęs. Skersmuo 23 mm, storis 6 mm. Svoris 6 g. Rasta kv.6A–B g. 70 cm (Nr.7) (nuotrauka 143:7).
8. **Vinis** geležinė, keturkampiu stačia atlenktu kampu, ovalia galvute. Ilgis 60 mm, kotelio storis 4x4 mm, galvutės skersmuo 20x16. Svoris 10 g. Rasta kv.8B g. 90 cm (Nr.8) (nuotrauka 143:8).
9. **Puodo** molinio fragmentai (šukių lizdas). Šukių dydis nuo 17x13 mm iki 122x95 mm. Puodas buvo lipdytas, silpnai grublėtas, menkai profiliuotu kakleliu, 24 cm skersmens anga, 7 mm storio briauna. Puodo išorė tamsiai ruda, vidus pilkai rudas, masė tamsiai pilka, 8–13 mm storio, su gausia iki 2 mm skersmens akmenukų priemaiša. Dugno fragmentų storis iki 13 mm, priedugnio – iki 19 mm. Petelių srityje yra 19 mm pločio, 4 mm aukščio volelis su 11x7 mm dydžio įdubomis, išsidėsčiusiomis įstrižai kas 13–15 mm. Šukės labai trapios. 55 fragmentai. Svoris 1,259 g. Rastas kv.7B g. 95 cm (Nr.9) (nuotraukos 9–10).
10. **Skardelė** geležinė keturkampė su 2 mm skersmens skylute. Dydis 20x18 mm, storis 2 mm. Svoris 2 g. Rastas kv.8A g. 70 cm (Nr.10) (nuotrauka 143:10).

11. **Kabutis** geležinis trišakis, surūdijęs, atlenktais nagais (1 nulūžęs). Dydis 48x41 mm, storis 4 mm, užkabinimo skersmuo išorėje 15 mm, plotis 14 mm. Svoris 17 g. Rastas kv.7A g. 70 cm (Nr.11) (nuotrauka 143:11).

12. **Šlakas** geležinis, pailgas. Dydis 29x19x17 mm. Svoris 16 g. Rastas kv.6B g. 100 cm (Nr.12) (nuotrauka 143:12).

PLOTAS 2

13. **Sagtis** geležinė, D formos, apdegusi. Dydis 36x41 mm, plokščio lankelio storis 6x3 mm, liežuvėlio ilgis 37 mm. Svoris 19 g. Rasta kv.4A g. 40 cm (Nr.1) (nuotrauka 143:1).

14. **Spygliys** geležinis (pentinas ?), vienu trumpesniu lankeliu, buku spygliu. Dydis 51x35 mm, aukštis 20 mm, spyglio storis ties pagrindu 8x8 mm, ilgis 7 mm, lankelio storis 4x4 mm. Svoris 14 g. Rastas kv.4A g. 55 cm (Nr.2) (nuotrauka 143:2).

15. **Grandis** geležinė, ovali, perdegusi. Dydis 33x26 mm, keturkampio lankelio storis 4x3 mm. Svoris 8 g. Rastas kv.4A g. 55 cm (Nr.3) (nuotrauka 143:3).

16. **Žiedelio** geležinio fragmentas. Ilgis 13 mm, storis 4 mm. Svoris 1 g. Rastas kv.1B g. 70 cm (Nr.4) (nuotrauka 143:4).

PLOTAS 3

17. **Gargažė** geležinė, pusapvalės formos. Dydis 110x90x34 mm. Svoris 463 g. Rasta kv.1A g. 105 cm (Nr.1) (nuotrauka 143:1).

PAPĖDĖS GYVENVIETĖ

PLOTAS 1

18. **Verstuko** molinio plokščio pusė. Skersmuo 48 mm, storis 16 mm, skylutės skersmuo 6 mm. Svoris 19 g. Rasta kv.4A g. 38 cm (Nr.1) (nuotrauka 144:1).

19. **Smeigtukas** geležinis lazdelinis kiek lenktas. Ilgis 84 mm, galvutės dydis 16x16 mm, kotelio storis 4 mm. Svoris 8 g. Rastas kv.5D g. apie 40 cm (Nr.2) (nuotrauka 144:2).

20. **Yla** ? geležinė kiek lenkta, surūdijusi. Ilgis 98 mm, storis 5 mm. Svoris 6 g. Rastas kv.1B g. 45 cm (Nr.3) (nuotrauka 144:3).

ŠURFAS 11

21. **Peilis** geležinis įtveriamasis. Ilgis 115 mm, ašmenų ilgis 96 mm, plotis 15 mm, nugarėlės storis 2,5 mm. Svoris 16 g. Rasta kv.2A g. 80 cm (Nr.1) (nuotrauka 148:1).

ŠURFAS 12

22. **Sagtis** geležinė keturkampė, surūdijusi. Dydis 31x30 mm, lankelio storis 6x5 mm. Svoris 10 g. Rasta kv.1B g. 47 cm (Nr.1) (nuotrauka 148:2).

23. **Adiklis** ? kaulinis trikampe galvute, su skylute. Ilgis 87 mm, galvutės dydis 16x15 mm, kotelio storis 6x3 mm, skylutės skersmuo 3 mm. Svoris 4 g. Rastas D1 g. 70 cm (Nr.2) (nuotrauka 148:3).

ŠURFAS 27

24. **Peilio** geležinio įtvieriamojo ašmenys. Ilgis 87 mm, plotis 13 mm, nugarėlės storis 3,5 mm. Svoris 15 g. Rastas g. 140–150 cm (Nr.1) (nuotrauka 148:4).

25. **Yla** geležinė. Ilgis 98 mm, storis 5 mm. Svoris 8 g. Rasta iki 100 cm gylyje (Nr.2) (nuotrauka 148:5).

26. **Strėlė** ? geležinė, surūdijusi, be įkotės. Ilgis 62 mm, storis 13x11 mm. Svoris 24 g. Rasta iki 100 cm gylyje (Nr.3) (nuotrauka 148:6).

27. **Vinis** geležinė keturkampiu koteliu apvalia galvute, sulenkta. Ilgis 50 mm, kotelio ilgis 45 mm, storis 5x5 mm, galvutės skersmuo 14 mm. Svoris 5 g. Rasta iki 100 cm gylyje (Nr.4) (nuotrauka 148:7).

ŠURFAS 31

28. **Peilis** geležinis įtvieriamasis. Ilgis 115 mm, ašmenų ilgis 102 mm, plotis 13 mm, nugarėlės storis 4 mm. Svoris 17 g. Rasta g. 20 cm (Nr.1) (nuotrauka 148:8).

ŠURFAS 38

29. **Apkalas** geležinis nuo diržo galo ?, kiek profiliuotas smailėjančiu galu. Ilgis 67 mm, storis 11x5 – 12x6 mm. Svoris 10 g. Rasta g. 20 cm (Nr.1) (nuotrauka 148:9).

ATSITIKTINIAI RADINIAI

30. **Peilio** geležinio įtvieriamojo ašmenys kiek lenkti. Ilgis 80 mm, plotis 15 mm, nugarėlės storis 3 mm. Svoris 10 g. Rasti papėdės gyvenvietėje į R nuo piliakalnio, tako vietoje (nuotrauka 148:10).

KERAMIKOS SUVESTINĖ LENTELĖ

Plo- tas	K va dra- ta s	Hori- zon- tas, gylis cm	Ob- jek- tas	B r ū k š ni uo to ssi ene lės	Eilės Nr.	G r ū bl ė ti pa kra št ė li ai	Eilės Nr.	G r ū bl ė to ssi ene lės	Eilės Nr.	G r ū bl ė ti du g nai	Eilės Nr.	L y g ū s pa kra št ė li ai	Eilės Nr.	L y g i o s si ene lės	Eilės Nr.	L y g ū s du g nai	Eilės Nr.	G l ū di nti pa kra št ė li ai	Eilės Nr.	G l ū di nto ssi ene lės	Eilės Nr.	G l ū di nti du g nai	Eilės Nr.	Ž ie sti pa kra št ė li ai	Eilės Nr.	Ž ie sto ssi ene lės	Eilės Nr.	G l a z ū ru oto ssi ene lės	Eilės Nr.	Vi so šu kių	Vi so atri nkt a šu kių	A t ri nkt ų sv ori s g	
1		0-40												2	1545 ,167 7																2		
1		60												5	1623 - 1627															5			
1	5B	70												1	1546															1			
1	5B	90					2	1561 -						1 3	1547 -															15			

P1	4C	II					4	1029 ,103 2,10 37,1 039				1 1	1031 ,103 3- 1036 , 1040 - 1045			1	10 30				1	10 38			17	36	1 5
P1	5C	II			2	11 21, 11 24	6 3	1049 - 1051 ,105 3,10 59,1 063, 1072 - 1075 ,108 3- 1086 ,108 9- 1092 ,109 6- 1099 ,110 1- 1102 ,110	1	11 26	4	11 20, 11 22- 11 23, 11 25	5 8	1046 - 1048 ,105 2,10 56- 1058 ,106 0- 1062 ,106 4- 1071 ,107 6- 1077 ,108 0,10 87,1 093- 1095 ,110 0,11	6	10 54- 10 55, 10 81- 10 82, 11 27, 13 78		3	10 88, 11 04, 11 15						13 7	31	7 0

